

Uzasadnienie

Spis treści

1. Cel i potrzeba ustawy	3
2. Projektowane zmiany	6
Rozdział 1. Przepisy ogólne.....	11
Rozdział 2. Fundator	14
Rozdział 3. Majątek fundacji rodzinnej	15
Rozdział 4. Utworzenie fundacji rodzinnej.....	15
Rozdział 5. Statut, lista beneficjentów i list intencyjny	17
Rozdział 6. Beneficjent	19
Rozdział 7. Organy fundacji rodzinnej	20
Oddział 1. Przepisy ogólne	20
Oddział 2. Zarząd.....	22
Oddział 3. Rada protektorów	24
Oddział 4. Zgromadzenie beneficjentów	25
Oddział 5. Odpowiedzialność członka organu fundacji rodzinnej	26
Rozdział 8. Audyt	27
Rozdział 9. Kontrola sądowa i administracyjna	27
Rozdział 10. Rozwiązanie i likwidacja fundacji rodzinnej.....	28
Rozdział 11. Przepis karny	29
Rozdział 12. Zmiany w przepisach	30
Zmiany w ustawie z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny.....	30
Zmiany w ustawie z dnia 28 lipca 1983 r. o podatku od spadków i darowizn	36
Zmiany w ustawie z dnia 26 lipca 1991 r. o podatku dochodowym od osób fizycznych	40
Zmiany w ustawie z dnia 15 lutego 1992 r. o podatku dochodowym od osób prawnych	40

Zmiany w ustawie z dnia 20 sierpnia 1997 r. o Krajowym Rejestrze Sądowym.....	41
Zmiana w ustawie z dnia 29 sierpnia 1997 r. - Ordynacja podatkowa	43
Zmiany w ustawie z dnia 13 listopada 2003 r. o dochodach jednostek samorządu terytorialnego.....	43
Zmiany w ustawie z dnia 1 marca 2018 r. o przeciwdziałaniu praniu pieniędzy oraz finansowaniu terroryzmu	43
Reguła wydatkowa	44
Rozdział 13. Przepis końcowy	44
3. Skutki społeczno-gospodarcze	45
4. Realizacja art. 66 Prawa przedsiębiorców oraz ocena przewidywanego wpływu projektu ustawy na działalność mikroprzedsiębiorców oraz małych i średnich przedsiębiorców	45
5. Pozostałe kwestie	45

1. Cel i potrzeba ustawy

Z szacunków środowiska firm rodzinnych wynika, że w Polsce blisko 830 tys. firm to firmy rodzinne, które generują przychód o łącznej wartości 322 mld zł w skali roku, a tym samym ich wkład w budowę PKB kształtuje się na poziomie ok. 18%¹.

Z danych Instytutu Biznesu Rodzinnego wynika, że w przeciągu najbliższych pięciu lat sukcesję planuje ok. 57% firm rodzinnych. Przy czym tylko 8,1% następców przedsiębiorców deklaruje chęć poprowadzenia firmy stworzonej przez rodziców². Aby przeprowadzić skutecznie proces sukcesji, przedsiębiorcy muszą posiadać następców, którzy będą w stanie oraz będą chcieli dalej poprowadzić biznes, lub co najmniej sprawować w nim funkcje właścicielskie, powierzając zarządzanie profesjonalnemu zarządowi. Nie zawsze ten warunek jest możliwy do spełnienia.

Trudności w zaplanowaniu sukcesji często wynikają także z liczebności potencjalnych następców prawnych. W rodzinach wielodzietnych najczęściej dochodzi do podziału następców na tych, którzy przejmą biznes i tych, którzy dostaną „rekompensatę” np. w postaci nieruchomości czy środków pieniężnych. Problemem może być także sprawna komunikacja i mechanizm podejmowania decyzji w rodzinie.

W przypadku braku sukcesora albo braku porozumienia pomiędzy członkami rodziny, właściciele przedsiębiorstw często decydują się na sprzedaż firmy. Prowadzi to do utraty rodzinnego charakteru firmy. Widoczny jest coraz wyraźniej trend wykupywania przedsiębiorstw przez obcokrajowców, zainteresowanych nie tylko przejęciem firmy posiadającej ugruntowaną strukturę organizacyjną, ale – co ważniejsze – renomę na rynku.

W aktualnym stanie prawnym następcy firm rodzinnych mają ograniczone możliwości przekazania swojego biznesu. Mogą korzystać z rozwiązań zawartych w przepisach Kodeksu cywilnego, zwanego dalej też „KC”, oraz Kodeksu spółek handlowych.

Obecnie często właściciele firm decydują się darować albo przekazać w spadku swoje przedsiębiorstwo wybranej osobie albo osobom. Zapewnia to jednak sukcesję tylko w drugim pokoleniu. Nie mają natomiast wpływu na dalszą przyszłość przedsiębiorstwa i zgromadzonego dzięki niemu majątkowi.

¹ Wynik badania Instytutu Biznesu Rodzinnego „Firma rodzinna to marka” w ramach projektu Statystyka firm rodzinnych. http://www.ibrpolska.pl/raporty/statystyka_firm_rodzinnych/ (dostęp z dnia 28 sierpnia 2019 r.).

² Wynik badania Instytutu Biznesu Rodzinnego w 2017. Rok wcześniej wskaźnik ten wyniósł 6,3%. <http://www.ibrpolska.pl/aktualnosci/przyszlosc-firm-rodzinnych-sukcesorzy-przed-trudna-decyzja-o-przejeciu-firmy-rodzicow/> (dostęp z dnia 28 sierpnia 2019 r.).

W przypadku udziałów w spółkach osobowych dochodzi jeszcze jeden istotny aspekt ograniczeń w swobodzie dysponowania udziałem w spółce. Zmiana wspólnika jest dopuszczalna tylko wtedy, gdy umowa spółki to przewiduje i wspólnicy wyrażą zgodę na nowego wspólnika. Sukcesję mogą więc zablokować inni wspólnicy.

W przypadku spółki z ograniczoną odpowiedzialnością wspólnicy mogą umówić się, że wstąpienie do spółki spadkobiercy zmarłego wspólnika jest ograniczone albo wyłączone (art. 183 § 1 Kodeksu spółek handlowych). Dodatkowo można ograniczyć albo wyłączyć możliwość podziału udziałów między spadkobiercami (art. 183 § 2 Kodeksu spółek handlowych). Obostrzeń podobnych jak w spółkach z ograniczoną odpowiedzialnością nie ma w spółkach akcyjnych. Nawet w przypadku spółki akcyjnej, gdy jej akcje są dziedziczone przez więcej niż jednego spadkobiercę, stają się one przedmiotem wspólnym dla spadkobierców. Posiadanie akcji przez kilku osób ma charakter ułamkowy i podlega odpowiednim przepisom o współwłasności w częściach ułamkowych. Odmienne uregulowanie kwestii związanych z dziedziczeniem akcji, możliwe jest jedynie poprzez sporządzenie testamentu, zawierającego stosowne rozporządzenia, zgodne z wolą wspólnika. Nie zapewnia to jednak trwałości samego biznesu. Następcy prawni mają nieograniczone prawo rozporządzać odziedziczonymi prawami.

Niekiedy, dla zapewnienia sukcesji wykorzystuje się rozwiązania holdingowe. Budowa złożonych struktur i utrzymanie sieci powiązań wymaga jednak znacznych kosztów. Co więcej, nie gwarantuje to zachowania w pełni rodzinnego charakteru prowadzonego przedsiębiorstwa.

Dla przedsiębiorstw o dużej skali działalności i mających perspektywę rozwoju otwarta jest także ścieżka giełdowa. Pozwala ona na stopniową zmianę struktury właścicielskiej, w kierunku większego udziału inwestorów – zarówno indywidualnych, jak i instytucjonalnych, takich jak np. fundusze inwestycyjne. Pomimo niewątpliwych zalet, nie jest to jednak scenariusz pozwalający na szybkie rozwiązanie problemu sukcesji, lecz raczej pewien długoterminowy proces rozwoju firmy. Jest to co do zasady narzędzie skierowane do największych spółek, które spełnią wymagania oferty publicznej.

Analiza powyższych rozwiązań prowadzi do wniosku, że polskie prawo przede wszystkim koncentruje się na ochronie jednostkowych interesów spadkobierców (prawo spadkowe, prawo rodzinne) lub wspólników spółek (prawo spółek handlowych). Tego

typu rozwiązania – w szczególności w przypadku MŚP – nie gwarantują stabilności prowadzenia biznesu zgodnie z wolą założyciela firmy.

Nie mamy więc w polskim porządku prawnym wystarczających instrumentów zapewniających ochronę przed podziałem (rozdrobnieniem) majątku powstałego w związku z prowadzoną działalnością gospodarczą po przeprowadzeniu sukcesji ani za życia ani po śmierci właściciela. Problem ten dotyczy także przypadków, gdy rodzina lub inni następcy prawni właściciela chcą kontynuować przedsiębiorczą działalność nestora. Brak rozwiązań w tym zakresie jest dostrzegalny przede wszystkim wśród osób, które chciałyby zadbać o przyszłość zgromadzonego majątku w perspektywie dłuższej niż dwóch pokoleń.

Aby unikać znanego w świecie scenariusza³, w którym dzieci dzielą się majątkiem rodziców, a następnie ich potomkowie dzielą dalej majątek na coraz mniejsze części i realizują jedynie własne plany co do przeznaczenia otrzymanego majątku, w tym także te niezwiązane z biznesem albo podyktowane sytuacjami losowymi, jest potrzeby mechanizm integracji majątku (akumulacji kapitału) i zarządzania nim w sposób pozwalający na zachowanie aktywności w sferze gospodarczej i dostarczanie środków utrzymania przyszłym pokoleniom.

Dotychczasowym rozwiązaniem, z którego korzystają właściciele firm rodzinnych w Polsce, aby zapewnić nierozzerwalność majątku, są fundusze inwestycyjne gromadzące rodzinne aktywa. Nie jest to jednak rozwiązanie odpowiadające np. na potrzebę zabezpieczenia stałych środków na bieżące koszty życia dla członków rodziny.

Polscy przedsiębiorcy decydują się niekiedy na przeniesienie majątku do zagranicznych fundacji lub trustów. Prowadzi to do „emigracji majątku”. Zagraniczne fundacje rodzinne (prywatne) są popularnym narzędziem sukcesji firmy rodzinnej⁴.

Jednym z narzędzi wykorzystywanych w celu zachowania rodzinnego biznesu jest także tzw. konstytucja rodzinna. Jest to dokument lub zestaw dokumentów, określający powiązania między biznesem a rodziną, przy uwzględnieniu relacji rodzinnych, biznesu i prywatnego majątku. Jest to więc sposób na ustalenie swego rodzaju ładu korporacyjnego rodziny posiadającej firmę rodzinną, przy założeniu że wszyscy członkowie rodziny akceptują postanowienia konstytucji rodzinnej.

³ Przysłowie z Lancashire, z końca XIX wieku: Bogactwo zdobyte w jednym pokoleniu rzadko utrzymuje się w trzecim pokoleniu (ang. „*There's nobbut three generations between a clog and clog*”).

⁴ Raport „Dziedziczenie przedsiębiorstw rodzinnych”, Instytut Jagielloński, 2018, <http://jagiellonski.pl/files/other/1536001488.pdf> (dostęp z dnia 28 sierpnia 2019 r.).

Celem ustawy jest więc kompleksowe wzmocnienie narzędzi prawnych do przeprowadzenia procesów sukcesyjnych poprzez dodanie do systemu prawa instytucji służącej do kumulowania rodzinnego majątku, pozwalającego na zatrzymanie kapitału w kraju na wiele pokoleń oraz zwiększenie potencjału krajowych inwestycji. Fundacja rodzinna ma minimalizować ryzyko nieudanej sukcesji i gwarantować kontynuację działalności biznesowej. Przekazanie majątku, w tym firmy rodzinnej, fundacji rodzinnej ma chronić go przed podziałem, umożliwić jego pomnażanie, a więc także czerpanie z niego korzyści, które będzie można przeznaczyć na pokrycie kosztów utrzymania osób wskazanych przez fundatora.

Ustawa jest odpowiedzią na postulaty zgłaszane przez środowisko firm rodzinnych⁵ wprowadzenia do polskiego systemu prawnego nowej instytucji ułatwiającej wielopokoleniową sukcesję oraz pozwalającej pogodzić interesy związane z działalnością gospodarczą i interesy prywatne.

2. Projektowane zmiany

Projekt ustawy o fundacji rodzinnej reguluje kwestie tworzenia, organizacji, funkcjonowania, rozwiązania i likwidacji fundacji rodzinnej oraz prawa i obowiązki fundatora i beneficjenta. Uzupełniająco wprowadza się także zmiany w zakresie prawa do zachowku oraz reguły opodatkowania w związku z utworzeniem i działalnością fundacji rodzinnej. Uwzględniając przepisy § 18 i § 19 rozporządzenia Prezesa Rady Ministrów z dnia 20 czerwca 2002 r. w sprawie „Zasad techniki prawodawczej” tytuł projektowanej ustawy w sposób opisowy, zwięźle informuje o zakresie przedmiotowym ustawy, odwołując się do nazwy wprowadzanego podmiotu.

Nazwa nowej instytucji została zaczerpnięta z nazw analogicznych instytucji w innych krajach (np. Szwajcaria, Niemcy, Dania).

Nazwa „fundacja rodzinna” jest adekwatna do struktury organizacyjnej (podmiot posiadający majątek, który nie dzieli się na udziały) oraz celów jakie ma spełniać

⁵ Pierwsze postulaty wprowadzenia do polskiego systemu prawa fundacji rodzinnej były zgłaszane jeszcze w toku prac nad założeniami do zmian ułatwiających sukcesję firm jednoosobowych, np. <https://legislacja.gov.pl/docs/1/12286850/12360708/12360711/dokument236032.pdf> (dostęp z dnia 12 października 2010 r.). Od 2018 r. przeprowadzono cykl spotkań w ramach działalności Rady Firm Rodzinnych Konfederacji Lewiatan, w wyniku których do Ministerstwa Przedsiębiorczości i Technologii, Ministerstwa Sprawiedliwości i Ministerstwa Finansów przekazano wstępny projekt ustawy przygotowany przed środowisko firm rodzinnych. W odpowiedzi na zgłaszane postulaty oraz po analizie społecznego projektu ustawy przygotowano Zieloną księgę fundacji rodzinnej, a następnie Raport z jej konsultacji: <https://www.gov.pl/web/rozwój-praca-technologia/zielona-ksiega-o-fundacji-rodzinnej>, <https://www.gov.pl/web/rozwój-praca-technologia/raport-z-konsultacji-zielonej-ksiegi-fundacji-rodzinnej> (dostęp z dnia 12 października 2020 r.). Prace te były punktem wyjścia dla niniejszego projektu ustawy.

(zabezpieczenie majątku przed utratą i zarządzanie nim, a także przeznaczanie majątku i dochodów z tego majątku zgodnie z wolą fundatora osobom trzecim).

Wyraz „fundacja” pochodzi z języka łacińskiego („fundatio” – złożenie, fundament i „fundare” – umocnić, utwierdzić, założyć fundament”, „fundus” – majątek, grunt, posiadłość). Od czasów starożytnych w prawie rzymskim (wiernie recypowanym w prawie polskim) używa się go dla określenia formy prawnej, której istotę stanowi kapitał przeznaczony na określony cel i posiadający reguły dysponowania tym kapitałem, najczęściej na podstawie statutu. Pierwsze znane w prawie fundacje, były tworzone w celach prywatnych, rodzinnych. Znacznie później fundacje stały się podmiotami działającymi w celach dobroczynnych. Ponadto, nawet w czasach dwudziestolecia międzywojennego w XX w., gdy na ziemiach polskich ugruntowane i powszechne były już działalności dobroczynne, fundacje mogły być tworzone nie tylko dla tych działalności, ale także dla celów prywatnych, w praktyce głównie rodzinnych (Dekret z dnia 7 lutego 1919 r. o fundacjach i o zatwierdzaniu darowizn i zapisów był jednym z pierwszych aktów prawnych odrodzonego państwa polskiego⁶).

Zerwanie z tradycją prawa polskiego, nawiązującego do prawa rzymskiego oraz odpowiadającego rozwiązaniom prawnym w innych krajach europejskich obowiązującym do dzisiaj, było skutkiem wprowadzenia po II wojnie światowej zmian ustrojowych państwa.

Nazwa „fundacja rodzinna” nawiązuje więc do najświetniejszych tradycji prawnych. W wymiarze praktycznym zapewnia identyfikację tego podmiotu także dla osób korzystających lub rozważających skorzystanie z fundacji zagranicznych. Dla zapewnienia dostatecznego odróżnienia fundacji, z użyciem dodatkowego oznaczenia „rodzinna”.

Zadaniem nowej instytucji będzie realizacja celów określonych przez fundatora, w oparciu o przekazany przez niego majątek. Pozwoli to budować ład rodzinny, co szczególnie dotyczy rodzin związanych z biznesem, oraz będzie służyć akumulacji kapitału. To z kolei zwiększa szanse na podjęcie aktywności inwestycyjnej. Cele działania fundacji rodzinnej muszą być prawnie dopuszczalne. Fundatorowi pozostawia się przy tym dużą elastyczność w określeniu szczegółowych celów oraz nakreśleniu wizji działalności fundacji rodzinnej.

⁶ <http://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU19190150215>

Fundatorem będzie mogła być wyłącznie osoba fizyczna mająca pełną zdolność do czynności prawnych, która przekaże aktywa fundacji rodzinnej (całość albo część majątku fundatora w zależności od jego woli). Fundacja rodzinna będzie mogła być założona przez więcej niż jedną osobę, także przez osoby niespokrewnione. Wyjątki w tym zakresie będą wprowadzane jedynie w przypadku tworzenia fundacji rodzinnej na podstawie testamentu (polskie prawo spadkowe dopuszcza możliwość sporządzenia testamentu jedynie przez jednego spadkodawcę).

Beneficjentem, a więc osobą odnoszącą określone korzyści zgodnie z wolą fundatora, będzie mogła być osoba fizyczna albo organizacja pożytku publicznego. Ustawa nie przewiduje wymogu pokrewieństwa między fundatorem a beneficjentem.

Majątek fundacji rodzinnej może stanowić mienie w rozumieniu Kodeksu cywilnego oraz zobowiązania wobec beneficjenta i zobowiązania wobec osób trzecich związane ze świadczeniami dotyczącymi działalności bieżącej fundacji rodzinnej. Majątek fundacji rodzinnej powstały na skutek wyposażenia jej przez fundatora oraz dochody osiągnięte przez fundację rodzinną w przyszłości będą stanowiły fundusz operacyjny, którego wartość nie powinna być niższa niż 100 000 zł, zarówno przy utworzeniu fundacji rodzinnej jak i później, w trakcie jej działalności. Fundacja będzie mogła otrzymać darowiznę od fundatora, a od innej osoby, gdy osoba ta jest albo byłaby powołana do spadku jako spadkobierca ustawowy po fundatorze albo jego małżonku, wstępnym lub zstępnym. Przez dokonanie darowizny darczyńca nie będzie stawał się fundatorem. Ma to umożliwić łączenie majątku, w szczególności w przypadku współwłasności.

Oprócz dokumentu powołującego fundację rodzinną, tj. aktu założycielskiego albo testamentu, najistotniejszą rolę będzie odgrywać statut. Zostaną w nim uregulowane najważniejsze aspekty dotyczące funkcjonowania fundacji rodzinnej oraz ustanowionych w niej organów. Dodatkowe kwestie organizacyjne będą mogły być regulowane w regulaminie organu fundacji rodzinnej.

Organem zarządzającym dla fundacji rodzinnej będzie zarząd. Będzie on odpowiadał za realizację celów fundacji rodzinnej oraz gospodarowanie jej majątkiem. Proponowane rozwiązanie nie wyklucza, aby zarząd był organem jednoosobowym – dzięki temu fundacją będzie mógł zarządzać jeden menadżer.

Co do zasady fakultatywnym organem jest organ nadzoru – rada protektorów. Obowiązek powołania rady protektorów powstanie, gdy liczba beneficjentów przekroczy 25 osób. Członkiem rady protektorów będzie mogła być osoba fizyczna posiadająca pełną

zdolność do czynności prawnych.

Beneficjenci, jednocześnie sprawujący funkcję w organach fundacji rodzinnej, będą obowiązani do przestrzegania statutu oraz uwzględniania woli fundatora, w takim samym stopniu jak członkowie tych organów nieposiadający praw beneficjenta. Oczywistym przy tym wydaje się zakaz jednoczesnego pełnienia funkcji w organie zarządzającym oraz w organie nadzorczym.

Projekt przewiduje również powołanie zgromadzenia beneficjentów, jako organu epizodycznego, którego głównym celem będzie zachowanie ciągłości funkcjonowania pozostałych organów, a tym samym właściwego działania fundacji rodzinnej.

Wpis fundacji rodzinnej do rejestru fundacji rodzinnych w Krajowym Rejestrze Sądowym umożliwi uzyskanie przez nią osobowości prawnej. Zgłoszenia utworzenia fundacji rodzinnej będzie dokonywać fundator, a w przypadku utworzenia fundacji rodzinnej w testamencie – zarząd. W rejestrze ujawnione będą dane o fundacji rodzinnej, które w związku z koniecznością zgłaszania przez zarząd ich zmian powinny pozostawać aktualne.

Fundacja rodzinna będzie ponosić odpowiedzialność solidarną za zobowiązania fundatora powstałe przed utworzeniem fundacji rodzinnej, do wartości mienia wniesionego przez fundatora.

Fundacja rodzinna będzie mogła odpowiadać za zobowiązania alimentacyjne fundatora powstałe po utworzeniu fundacji rodzinnej, gdy egzekucja z jego majątku będzie bezskuteczna (subsydiarna odpowiedzialność). Roszczenia osób, wobec których fundator obciąża obowiązek alimentacyjny, będą zaspokajane w pierwszej kolejności. Nie może to jednak prowadzić do pokrzywdzenia beneficjenta, wobec którego na fundatorze ciąży obowiązek alimentacyjny.

Projektowane przepisy przewidują również mechanizmy zakończenia działania fundacji rodzinnej i jej likwidacji zbliżone do rozwiązań znanych w prawie spółek. Fundacja rodzinna ulegnie rozwiązaniu w przypadku, gdy sam fundator złoży tej fundacji oświadczenie o jej rozwiązaniu albo właściwe organy tej fundacji podejmą stosowną uchwałę w tym zakresie. W wyjątkowych przypadkach fundację rodzinną będzie mógł rozwiązać sąd.

Przesądzona zostanie możliwość zrzeczenia się prawa do zachowku oraz wprowadzona możliwość rozłożenia na raty, odroczenia terminu płatności, a nawet obniżenia wysokości

zachowku w przypadku uwzględniania w obliczeniu zachowku przedsiębiorstwa. Ponadto, świadczenia otrzymane od fundacji rodzinnej przez uprawnionego obniżą wartość zachowku a otrzymany zachówek pomniejszy wartość świadczeń przysługujących beneficjentowi od fundacji rodzinnej.

Fundacja rodzinna będzie spełniała na rzecz określonych przez jej fundatora beneficjentów nieodpłatne świadczenia.

Kwestia opodatkowania działalności fundacji rodzinnej ma uwzględniać cały cykl jej funkcjonowania, tj. wnoszenie majątku do fundacji rodzinnej, osiąganie przychodów (dochodów) przez fundację rodzinną w okresie jej istnienia, dokonywanie świadczeń na rzecz beneficjentów, a także likwidację fundacji rodzinnej.

Podatkowi od spadków i darowizn będzie podlegać nabycie przez osoby fizyczne od fundacji rodzinnej świadczeń oraz mienia likwidowanej fundacji rodzinnej. Osoby najbliższe fundatorowi: małżonek, zstępni, wstępni, pasierb, rodzeństwo, ojczym i macocha, jak również sam fundator, będą zwolnieni od podatku od nabycia świadczeń oraz mienia likwidowanej fundacji, jeżeli przedmiotem świadczenia będzie mienie wniesione do fundacji przez tego fundatora. Pozostali nabywcy świadczeń fundacji rodzinnej oraz mienia likwidowanej fundacji zapłacą podatek w wysokości 19% podstawy opodatkowania.

W zakresie podatku dochodowego od osób prawnych przychód otrzymany przez fundację rodzinną od fundatora przeznaczony na realizację celów tej fundacji oraz fundusz operacyjny nie będzie przychodem w rozumieniu ustawy o podatku dochodowym od osób prawnych. Wniesienie mienia do fundacji rodzinnej przez fundatora nie będzie się więc wiązało z obciążeniami podatkowymi. Działalność operacyjna (własna) fundacji rodzinnej będzie opodatkowana na zasadach ogólnych, jednakże fundacja rodzinna nie będzie uprawniona do korzystania z tzw. małego CIT-u.

Z kolei zmiana w ustawie o dochodach jednostek samorządu terytorialnego ma na celu określenie sposobu dystrybucji dochodów gmin z tytułu podatku od spadków i darowizn w przypadku nabycia świadczeń od fundacji rodzinnej.

Ustawa wprowadza także zmiany w ustawie o przeciwdziałaniu praniu pieniędzy oraz finansowaniu terroryzmu w zakresie definicji trustu i dostępie do zgromadzonych w Centralnym Rejestrze Beneficjentów Rzeczywistych danych beneficjentów rzeczywistych trustu, w tym fundacji rodzinnej. Dotychczas definicja „trustu”

odwoływała się do podmiotów regulowanych przepisami prawa obcego. Wprowadzenie do polskiego porządku prawnego fundacji rodzinnej będzie skutkowało koniecznością dokonania przedmiotowej zmiany definicji trustu. Dzięki temu przepisy ustawy znajdą zastosowanie również do fundacji rodzinnej.

Poniżej znajduje się szczegółowy opis projektowanych przepisów i zmian wprowadzanych w ustawach odrębnych.

Rozdział 1. Przepisy ogólne

W systemie praw mających swoje źródła lub recepcje w prawie rzymskim, fundacje są utożsamiane z korporacjami (łac. *universitas personarum*) i stanowią odrębną kategorię osób prawnych (łac. *universitas bonorum*). Regulacja fundacji rodzinnej będzie częścią prawa prywatnego. Mimo tego, że pomiędzy fundacją rodzinną a spółkami handlowymi można dostrzec pewne podobieństwa i wspólne cechy, takie jak kwestia osobowości prawnej czy działanie za pośrednictwem organów, to fundację rodzinną, jako podmiot nieposiadający udziałowców, należy wyraźnie odróżnić od spółek handlowych.

Z uwagi na charakter wprowadzanego do porządku prawnego podmiotu oraz jego autonomiczność, w sprawach nieuregulowanych w nowej ustawie zastosowanie znajdą przepisy Kodeksu cywilnego, a w przypadku gdy wymaga tego właściwość (natura) stosunku prawnego fundacji rodzinnej, przepisy Kodeksu cywilnego będą stosowane odpowiednio. Analogiczne rozwiązanie przyjęto dla spółek w Kodeksie spółek handlowych.

Fundacja rodzinna będzie zarządzać majątkiem w oparciu o mienie, jakie przekazał jej fundator lub inne osoby oraz wypracowane zyski, majątek nabyty w zamian za majątek dotychczas posiadany itp. Podstawowym zadaniem będzie także ochrona posiadanego majątku przed utratą czy zmniejszeniem wartości. Fundacja rodzinna będzie miała specyficzną rolę w zakresie zobowiązań wobec beneficjentów i osób trzecich. Po pierwsze, będzie miała obowiązek spełniać świadczenia określone przez fundatora na rzecz beneficjenta, w szczególności takie jak pokrycie kosztów jego utrzymania lub kształcenia albo, w przypadku organizacji pożytku publicznego, wsparcie realizacji celów społecznie lub gospodarczo użytecznych. Po drugie, będzie mogła zaciągać zobowiązania wyłącznie w celu zapewnienia bieżącej działalności, np. z tytułu wynagrodzenia za pracę w organach, najmu powierzchni biurowej, obsługi rachunku bankowego. Fundacja rodzinna nie będzie mogła prowadzić działalności gospodarczej, z uwagi na związane z tym ryzyko gospodarcze. Chodzi przy tym o działalność

gospodarczą w rozumieniu art. 3 ustawy – Prawo przedsiębiorców, tj. zorganizowaną działalność zarobkową, wykonywaną we własnym imieniu i w sposób ciągły. Przede wszystkim powyższy zakaz wymaga omówienia w kontekście przesłanki zarobkowości. O zarobkowym charakterze działalności decyduje dążenie do osiągnięcia zarobku uwzględniające reguły opłacalności i zysku lub zasadzie racjonalnego gospodarowania⁷. Dążenie fundacji rodzinnej do osiągania zarobku wyróżnia fakt, że zarobek ten jest przeznaczony na potrzeby beneficjentów i nie służy on celom gospodarczym, które są istotą bytu przedsiębiorcy.

Siedziba fundacji rodzinnej będzie musiała znajdować się na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej. Stosownie do art. 41 Kodeksu cywilnego siedzibą fundacji rodzinnej będzie miejscowość, w której jej zarząd będzie mieć siedzibę, chyba że statut będzie stanowił inaczej.

Podobnie jak większość osób prawnych, fundacja rodzinna będzie nabywała osobowość prawną z chwilą wpisu do rejestru fundacji rodzinnych Krajowego Rejestru Sądowego.

Nazwa fundacji rodzinnej będzie mogła być obrana dowolnie i będzie zawierać dodatkowe oznaczenie „Fundacja Rodzinna”. Dopuszczalne będzie używanie w obrocie skrótu „F.R.”. Do nazwy fundacji rodzinnej powinny znaleźć zastosowanie odpowiednio przepisy Kodeksu cywilnego o firmie. Przede wszystkim nazwa fundacji rodzinnej nie powinna wprowadzać w błąd ani naruszać praw osób trzecich.

Dla zapewnienia łatwej identyfikacji fundacji rodzinnej w relacjach z innymi podmiotami, w tym także z obszaru administracji publicznej, fundacja rodzinna będzie miała obowiązek w oświadczeniach podawać swoją nazwę, siedzibę i adres, numer, pod którym jest wpisana do rejestru fundacji rodzinnych oraz numer identyfikacji podatkowej (NIP). Dotyczy to wszystkich oświadczeń niezależnie od formy w jakiej są dokonywane.

Jednym z podstawowych założeń jest, aby przekazanie majątku do fundacji rodzinnej nie pogarszało sytuacji wierzycieli fundatora. w związku z zaciągniętymi przez niego zobowiązaniami cywilnoprawnymi. Fundacja rodzinna będzie więc odpowiadała solidarnie z fundatorem za jego zobowiązania powstałe przed jej utworzeniem, z tym jednak zastrzeżeniem, że odpowiedzialność fundacji rodzinnej będzie ograniczać się do wartości mienia przekazanego przez fundatora według stanu w chwili nabycia, a według cen w chwili zaspokojenia wierzyciela. Odpowiedzialności tej nie można bez

⁷ Por. post. SN z 19.10.1999 r., III CZ 112/99, OSNC 2000, Nr 4, poz. 78.

zgody wierzyciela wyłączyć ani ograniczyć. Zakres odpowiedzialności fundacji rodzinnej w tym zakresie będzie analogiczny jak w przypadku zbycia przedsiębiorstwa (por. art. 55⁴ Kodeksu cywilnego).

Rozwiązanie to ma na celu ochronę wierzycieli, którzy mogą dochodzić zaspokojenia swoich roszczeń bezpośrednio od fundacji rodzinnej jako nabywcy mienia bez uprzedniego skarżenia czynności zbywcy jako dłużnika (fundatora) dokonanej być może na ich szkodę.

W odniesieniu do zobowiązań z tytułu umów handlowych, np. zobowiązania do zapłaty za dostarczony towar lub zobowiązania do dostarczenia towaru lub wykonania usługi, oznacza to, że fundacja rodzinna przystąpi do pierwotnego długu (zobowiązania) fundatora wobec kontrahenta. W konsekwencji w stosunku do kontrahenta występują dwa podmioty solidarnie zobowiązane (por. *per analogiam* np. wyrok SN z 15 czerwca 2010 r., II CSK 2/10).

W celu przejęcia zobowiązań fundatora (wstąpienia na jego miejsce) niezbędne będzie uzyskanie zgody wierzyciela na zwolnienie fundatora z długu (por. *per analogiam* wyrok SN z 4 kwietnia 2007 r., V CSK 3/07).

Chodzi przy tym o zobowiązania istniejące w chwili zbycia mienia. Będą to więc zobowiązania wymagalne, jak i niewymagalne.

W umowach fundatora z kontrahentami nie będą stosowane postanowienia o zakazie cesji (*pacta de non cedendo*).

Przy ocenie zakresu odpowiedzialności określonego „do wartości mienia wniesionego przez fundatora według stanu w chwili nabycia, a według cen w chwili zaspokojenia wierzyciela” pomocny będzie dorobek doktryny i orzecznictwa dotyczący odpowiedzialności określonej w art. 40 § 2, art. 55⁴ i art. 1031¹ § 3 Kodeksu cywilnego.

Odpowiedzialność za inne niż cywilnoprawne zobowiązania będzie mogła być wprowadzona na podstawie innych przepisów (zob. zmiany w Ordynacji podatkowej w zakresie odpowiedzialności za zobowiązania podatkowe).

Szczególne odpowiedzialność fundacji rodzinnej będzie dotyczyć zobowiązań obciążających fundatora wynikających z obowiązku alimentacyjnego w rozumieniu działu III Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego, tj. dotyczącego jedynie krewnych w linii prostej, rodzeństwa oraz w niektórych przypadkach małżonka fundatora. W przypadku, gdy egzekucja z majątku fundatora świadczeń alimentacyjnych powstałych już po

utworzeniu fundacji rodzinnej okaże się bezskuteczna, uprawniony będzie mógł prowadzić egzekucję z majątku fundacji rodzinnej. Będzie to więc subsydiarna odpowiedzialność fundacji rodzinnej. Do wniesienia powództwa przeciwko fundacji rodzinnej nie będzie konieczne ostateczne ustalenie, że egzekucja z majątku fundatora jest bezskuteczna. Taka konstrukcja odpowiedzialności jest znana np. dla wspólnika spółki jawnej (art. 31 Kodeks spółek handlowych).

Rozdział 2. Fundator

Fundatorem fundacji rodzinnej będzie mogła być wyłącznie osoba fizyczna. Dodatkowo osoba ta będzie musiała posiadać pełną zdolność do czynności prawnych. Ograniczenie kręgu osób mogących być fundatorami do osób fizycznych wynika z roli, jaką ma pełnić fundacja rodzinna, tj. zarządzania majątkiem należącym niegdyś do tej osoby i z realizowania wybranych celów prywatnych.

Nie stoi to na przeszkodzie, aby fundację rodzinną mogło założyć więcej osób, wspólnie. Z uwagi jednak na dopuszczalność sporządzania testamentu wyłącznie przez jedną osobę⁸, fundacja rodzinna tworzona w testamencie będzie mogła mieć tylko jednego fundatora. W takim przypadku zakłada się możliwość dołączenia do fundacji rodzinnej jako fundator małżonka i zstępnych pierwszego fundatora, pod warunkiem że w statucie zostanie wyraźnie to zastrzeżone a osoby mogące być fundatorami w chwili śmierci pierwszego fundatora będą współwłaścicielami mienia wnoszonego na podstawie testamentu do fundacji rodzinnej. Pozwoli to na pozyskanie przez fundację rodzinną całości bądź większości praw do danego prawa majątkowego lub rzeczy.

Status fundatora, tj. jego prawa i obowiązki są niezbywalne. Rola i wpływ fundatora na fundację rodzinną zależą do indywidualnych decyzji fundatora i jego woli. Po założeniu fundacji rodzinnej jego rola w wybranych aspektach ulega wyczerpaniu, a po jego śmierci definitywnie kończy się.

W przypadku większej liczby fundatorów, prawa i obowiązki fundatora będą oni co do zasady wykonywali wspólnie. Wspólne wykonywanie praw podlega zasadom znanym dla współwłasności rzeczy, określonych w Kodeksie cywilnym. W orzecznictwie przyjmuje się, że „wobec braku w naszym ustawodawstwie przepisów, które by normowały instytucję wspólności praw, przepisy o współwłasności należy stosować

⁸ Polskie prawo nie przewiduje możliwości sporządzania testamentów wspólnych. Np. w Niemczech wspólny testament mogą sporządzić małżonkowie.

w drodze analogii do wspólności innych praw niż prawo własności”⁹. W statucie będzie jednak można zastrzec inny sposób wykonywania praw i obowiązków, np. powierzając ich wykonywanie jednemu z fundatorów albo niektórym fundatorom.

Przeniesienie mienia na fundację rodzinną przerywa związek między tym mieniem a jego dotychczasowym właścicielem, dlatego fundator nie odpowiada za zobowiązania fundacji rodzinnej. Od momentu nabycia mienia fundacja rodzinna samodzielnie odpowiada za to mienie i związane z nim albo własną aktywnością zobowiązania.

Rozdział 3. Majątek fundacji rodzinnej

Majątek fundacji rodzinnej, rozumiany jako aktywa i pasywa, będzie stanowić mienie, w rozumieniu Kodeksu cywilnego i zobowiązania wynikające z działalności (bieżącej i określonej w statucie) fundacji rodzinnej, w tym zobowiązania wobec beneficjenta.

Wyposażenie fundacji rodzinnej w początkowe aktywa będzie zadaniem fundatora, który przeniesie mienie przeznaczone na realizację celów fundacji rodzinnej i tym samym zasili początkowo fundusz operacyjny. Wartość aktywów fundacji rodzinnej nie powinna być niższa niż 100 000 zł. Jeśli w trakcie działalności fundacji rodzinnej wartość jej majątku spadnie poniżej tej kwoty, w pierwszej kolejności osiągnięte w przyszłości zyski fundacji rodzinnej powinny uzupełnić fundusz operacyjny do kwoty 100 000 zł.

Nabycie nowych składników majątkowych przez fundację rodzinną będą podlegać pewnym ograniczeniom. Mianowicie, darowizny na rzecz fundacji rodzinnej będzie mogła dokonać wyłącznie osoba, która jest albo byłaby powołana do spadku jako spadkobierca ustawowy fundatora albo małżonek fundatora, jego wstępny lub zstępny. Przez dokonanie takiej darowizny darczyńca nie stanie się fundatorem. Darowiznę będzie mógł przekazać także fundator. Przysporzenia pod tytułem darmym na rzecz fundacji rodzinnej mogą być pomocne przy łączeniu składników majątkowych objętych współwłasnością i łączeniu majątku rodzinnego.

Rozdział 4. Utworzenie fundacji rodzinnej

Utworzenie fundacji rodzinnej będzie polegało na dokonaniu typowych czynności, znanych w naszym prawie, dla powołania osoby prawnej. Do utworzenia fundacji rodzinnej będzie konieczne:

- 1) złożenie oświadczenia o utworzeniu fundacji rodzinnej i ustalenie statutu;

⁹ Zob. uchwała Sądu Najwyższego z dnia 16 czerwca 1967 r., III CZP 45/67, OSNCP 1968, z. 1, poz. 3.

- 2) ustanowienie organów fundacji rodzinnej wymaganych przez ustawę lub statut;
- 3) wniesienie przez fundatora mienia o wartości wynoszącej co najmniej 100 000 zł;
- 4) wpis do rejestru fundacji rodzinnych.

Fundację rodzinną będzie można utworzyć na podstawie oświadczenia fundatora na dwa sposoby: w akcie założycielskim albo w testamencie. W celu zapewnienia bezpieczeństwa obrotu, ale także mając na względzie reguły przenoszenia własności określonych rzeczy i praw, złożenie przez fundatora oświadczenia w akcie założycielskim albo testamencie będzie wymagało zachowania formy aktu notarialnego pod rygorem nieważności.

Takiej samej formy będzie wymagało odwołanie zawartego w testamencie oświadczenia o utworzeniu fundacji rodzinnej¹⁰. Zastrzeżenie specjalnej formy prawnej dla tej czynności jest podyktowane potrzebą eliminacji ryzyk związanych z możliwością kwestionowania, np. przez spadkobierców, woli utworzenia fundacji rodzinnej przez spadkodawcę a co za tym idzie przekazania jej mienia, które w przypadku odwołania oświadczenia przypadłoby spadkobiercom.

Złożoność procesu tworzenia fundacji rodzinnej i przeprowadzenia czynności ze swej natury rozciągniętych w czasie uzasadnia przyjęcie, że z chwilą sporządzenia aktu założycielskiego albo otwarcia testamentu powstaje fundacja rodzinna w organizacji. Fundacja rodzinna w organizacji jest reprezentowana przez fundatora albo pełnomocnika powołanego przez fundatora, oraz w przypadkach wskazanych w ustawie – przez zarząd.

Odpowiedzialność tych osób ustanie wobec fundacji rodzinnej z chwilą zatwierdzenia ich czynności uchwałą zarządu, a w przypadku czynności zarządu – z chwilą zatwierdzenia jego czynności przez fundatora, radę protektorów albo zgromadzenie beneficjentów. Takie podejście nawiązuje do regulacji obowiązujących w Kodeksie spółek handlowych dla spółek kapitałowych.

Niepodjęcie czynności niezbędnych do rejestracji fundacji rodzinnej w organizacji bądź brak możliwości jej rejestracji będzie skutkował jej rozwiązaniem. Jeżeli więc utworzenie fundacji rodzinnej nie zostało zgłoszone do sądu rejestrowego w terminie sześciu miesięcy od dnia sporządzenia aktu założycielskiego albo otwarcia testamentu, albo jeżeli postanowienie sądu odmawiające zarejestrowania stało się prawomocne, fundacja rodzinna w organizacji z mocy prawa ulega rozwiązaniu. Jeśli taka fundacja rodzinna

¹⁰ Polskie prawo spadkowe dopuszcza możliwość odwołania testamentu w dowolnej formie.

w organizacji nie jest w stanie niezwłocznie pokryć w pełni wierzytelności beneficjentów i osób trzecich, zarząd dokona likwidacji. W przypadku gdy fundacja rodzinna w organizacji nie ma zarządu, fundator, zgromadzenie beneficjentów albo sąd rejestrowy ustanawia likwidatora albo likwidatorów. Likwidacja fundacji rodzinnej w organizacji będzie przebiegać tak samo jak likwidacja samej fundacji rodzinnej. W celu umożliwienia zaspokojenia wierzycieli likwidatorzy ogłoszą jednokrotnie o otwarciu likwidacji, wzywając wierzycieli do zgłoszenia ich wierzytelności w terminie miesiąca od dnia ogłoszenia. Dniem rozwiązania fundacji rodzinnej w organizacji jest dzień zatwierdzenia przez zgromadzenie beneficjentów sprawozdania likwidacyjnego. Wszystkie sprawy rejestrowe związane z likwidacją fundacji rodzinnej w organizacji należą do sądu rejestrowego właściwego ze względu na siedzibę fundacji rodzinnej.

Rozdział 5. Statut, lista beneficjentów i list intencyjny

Podstawowe zasady działalności fundacji rodzinnej będzie określał statut ustalony przez fundatora. Statut, podobnie jak oświadczenie o utworzeniu fundacji rodzinnej, wymaga zachowania formy aktu notarialnego pod rygorem nieważności. W praktyce można założyć, że oba te dokumenty będą sporządzane równocześnie.

W statucie zostaną określone:

- 1) nazwa fundacji rodzinnej;
- 2) siedziba fundacji rodzinnej;
- 3) cele fundacji rodzinnej;
- 4) beneficjent fundacji rodzinnej lub grupy beneficjentów lub sposób określenia beneficjenta;
- 5) możliwość zrzeczenia się uprawnień przez beneficjenta, w tym szczegółowy tryb zrzeczenia się;
- 6) czas trwania fundacji rodzinnej, jeżeli jest oznaczony;
- 7) mienie wnoszone do fundacji rodzinnej przez fundatora;
- 8) majątek (aktywa i pasywa) fundacji rodzinnej w chwili jej utworzenia;
- 9) zasady powoływania, odwoływania, oraz uprawnienia i obowiązki członków zarządu, a także zasady reprezentacji fundacji rodzinnej przez zarząd;

- 10) zasady zmiany statutu przez fundatora, a po jego śmierci, przez zarząd lub inne ustanowione organy;
- 11) przeznaczenie majątku fundacji rodzinnej po jej likwidacji.

W statucie będzie można regulować także inne kwestie, np.:

- 1) zasady powoływania i odwoływania członka innego organu niż zarząd, uprawnienia i obowiązki oraz zasady współpracy innych organów niż zarząd, o ile zostaną ustanowione;
- 2) zasady likwidacji fundacji rodzinnej;
- 3) wskazanie kierunku lub wytycznych inwestowania majątku fundacji rodzinnej.

Zmiana statutu będzie dopuszczalna:

- 1) przez fundatora bez ograniczeń, innych niż wynikające z ustawy;
- 2) po śmierci fundatora, tylko wtedy, gdy fundator zastrzeże takie uprawnienie dla zarządu w samym statucie i określi zakres możliwych zmian, np. w zakresie dostosowania statutu do bieżącej sytuacji ekonomicznej lub prawnej, uwzględniając zachowanie określonych przez fundatora celów fundacji rodzinnej.

Oprócz ogólnego wskazania w statucie, dane dotyczące beneficjenta i jego uprawnień określa się na liście beneficjentów. Wyrazem poszanowania prywatności i zachowania poufności będzie możliwość zastrzeżenia przez fundatora, w jakim zakresie lista beneficjentów może nie być jawna, np. dla pozostałych beneficjentów. Uprawnienie to nie dotyczy zachowania w tajemnicy tożsamości beneficjentów np. wobec organów administracji skarbowej, lecz poufności w relacjach prywatnoprawnych.

Fundator sporządza pierwszą listę beneficjentów w formie pisemnej. Po utworzeniu fundacji rodzinnej aktualizacji listy beneficjentów będzie dokonywać zarząd. Za aktualność listy beneficjentów oraz danych niezbędnych do spełnienia świadczenia na rzecz beneficjenta odpowiada zarząd.

Fundator i beneficjent mogą skierować do organów fundacji rodzinnej list intencyjny. W liście intencyjnym można określić obowiązek oznaczonego działania lub zaniechania, nie czyniąc nikogo wierzycielem. Listy intencyjne są znane w stosunkach gospodarczych, choć nie zostały uregulowane w przepisach prawa. Mogą zawierać np. zalecenia działania, spostrzeżenia co do skutków planowych działań, uwagi nt. prawidłowości realizacji celów fundacji rodzinnej itp. List intencyjny nie wiąże w żaden sposób autora

i nie pociąga za sobą większych konsekwencji prawnych, może być jednak wskazówką dla osób odpowiadających za prowadzenie spraw fundacji rodzinnej.

Rozdział 6. Beneficjent

Krąg beneficjentów będzie ograniczony do dwóch kategorii podmiotów:

- 1) osób fizycznych;
- 2) organizacji pożytku publicznego w rozumieniu przepisów o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie.

Beneficjent uzyskuje uprawnienie do świadczeń od fundacji rodzinnej zgodnie z wolą fundatora wyrażoną w statucie. Beneficjent może, zgodnie z wolą fundatora wyrażoną w statucie, otrzymać świadczenie od fundacji rodzinnej albo mienie po likwidacji fundacji rodzinnej. Określenie świadczeń przysługujących beneficjentowi jest wyłączną i swobodną decyzją fundatora. Można założyć, że co do zasady będą to świadczenia pieniężne albo inne o charakterze majątkowym, np. prawo do korzystania z rzeczy. Fundator będzie mógł dokonać zmian w zakresie beneficjentów i przysługujących im świadczeń, bez ograniczeń, w tym także czasowych.

Świadczenie od fundacji rodzinnej może być przyznane pod warunkiem albo z zastrzeżeniem terminu, np. pod warunkiem ukończenia studiów, zawarcia związku małżeńskiego, ukończenia określonego wieku.

Istotną kwestią jest racjonalne gospodarowanie majątkiem fundacji rodzinnej, aby uniknąć ryzyka jego szybkiego wyczerpania. Dlatego spełnienie świadczenia na rzecz beneficjenta nie może zagrażać wypłacalności fundacji rodzinnej wobec jej wierzycieli niebędących beneficjentami fundacji rodzinnej i każdorazowo jest uzależnione od bieżącej sytuacji finansowej fundacji rodzinnej. Ochronę praw beneficjentów zapewnia przy tym zawieszenie biegu terminu spełnienia świadczenia do czasu poprawy sytuacji finansowej fundacji rodzinnej.

Uwzględniając zasady współżycia społecznego, w pierwszej kolejności fundacja rodzinna zaspokaja roszczenia osób, wobec których fundatora obciąża obowiązek alimentacyjny. Nie może to jednak prowadzić do pokrzywdzenia beneficjenta, wobec którego na fundatorze ciąży obowiązek alimentacyjny.

W przypadku braku możliwości zaspokojenia beneficjentów w pełnej wysokości, w związku ze zobowiązaniami wobec osób trzecich, zarząd dokona miarkowania

świadczeń, tak żeby nie pokrzywdzić żadnego z beneficjentów. Bieg terminu spełnienia świadczeń co do pozostałej kwoty ulega zawieszeniu do czasu poprawy sytuacji finansowej fundacji rodzinnej, podobnie jak w przypadku całkowitego wstrzymania świadczeń.

Beneficjent, jako osoba zainteresowana działalnością fundacji rodzinnej oraz stanem jej majątku, ma prawo wglądu do dokumentów fundacji rodzinnej, w szczególności statutu, oraz uzyskania informacji o działalności fundacji rodzinnej. Może także przeglądać dokumenty, sprawozdania finansowe i księgi rachunkowe fundacji rodzinnej, sporządzać z nich odpisy, żądać wyjaśnień od zarządu, osobiście lub przez upoważnioną przez siebie osobą. W przypadku osób uprawnionych do mienia po likwidacji prawo to przysługuje także po rozwiązaniu fundacji rodzinnej. Wyłączenie z tego uprawnienia dotyczy jedynie dokumentów i informacji, których jawność jest zastrzeżona zgodnie ze statutem.

Odmowa udzielenia wyjaśnień, w tym dotyczących realizacji obowiązków zarządu, oraz wglądu do dokumentów, sprawozdań finansowych i ksiąg rachunkowych fundacji rodzinnej, może nastąpić tylko wtedy, gdy istnieje uzasadniona obawa, że prawo to zostanie wykorzystane przez beneficjenta w celach sprzecznych z interesem i celami fundacji rodzinnej. Odmowa może być jednak przełamana decyzją sądu rejestrowego nakazującego udostępnienie żądanych informacji. To uprawnienie można porównać do prawa wspólnika do zapoznania się z dokumentami i informacjami o spółce. Pełni ono zbliżoną funkcję do prawa indywidualnej kontroli.

Beneficjent będzie mógł zrezygnować ze świadczeń i zrzec się uprawnień beneficjenta. Zrzeczenie się wymaga zachowania formy pisemnej pod rygorem nieważności, chyba że statut określi inną formę surowszą w wymaganiach, np. aktu notarialnego.

Rozdział 7. Organy fundacji rodzinnej

Oddział 1. Przepisy ogólne

Fundacja rodzinna, podobnie jak spółki prawa handlowego, będzie działać przez swoje organy. W ustawie wyodrębnione zostały przepisy ogólne, definiujące organy występujące w fundacji rodzinnej oraz regulujące wspólne dla nich zagadnienia. Przepisy te dotyczą więc przede wszystkim zasad wykonywania obowiązków, organizacji prac organu, sposobów podejmowania uchwał i przeprowadzania posiedzeń.

W fundacji rodzinnej przewidziano funkcjonowanie trzech organów: zarządu, rady

protektorów oraz zgromadzenia beneficjentów. Podział taki ma przede wszystkim zapewnić sprawne zarządzanie fundacją rodzinną i wybór następców w przypadku wygaśnięcia mandatu członka danego organu.

Fundacja rodzinna to osoba prawna tworzona w celu realizacji szczególnego zadania, jakim jest dysponowanie majątkiem fundatora zgodnie z jego wolą, również po jego śmierci. Członkowie organów będą mieć więc dostęp do danych takich jak: uprawnienia przysługujące i spełnione wobec poszczególnych beneficjentów, informacje przekazywane wspólnikowi spółki handlowej, której udziały będzie posiadać fundacja rodzinna. Również w przypadku wygaśnięcia mandatu niewskazane jest, aby uzyskane dane mogły być przetwarzane do innych celów niż związanych z realizacją celów fundacji rodzinnej. Należy z całą mocą podkreślić konieczność dbałości o bezpieczeństwo i komfort fundatora i beneficjentów w związku z działalnością fundacji rodzinnej. Dlatego też w przepisach wskazano, że członkowie organów powinni dochować lojalności wobec fundacji rodzinnej i nie mogą ujawniać tajemnic fundacji rodzinnej, zarówno w trakcie, jak i po zakończeniu pełnienia funkcji.

W projektowanych przepisach przewidziana została kadencyjność organów. Jeżeli w statucie albo regulaminie nie przewidziano odmiennie, kadencję należy obliczać w pełnych latach obrotowych.

W przypadku gdy organ jest wieloosobowy, w przepisach wyrażono obowiązek należytego organizowania prac organu przez jego przewodniczącego. W szczególności będzie możliwe uchwalenie regulaminu organu określającego organizację i sposób wykonywania czynności, usprawniającego funkcjonowanie organu.

Aby umożliwić działalność organów w różnych okolicznościach, proponuje się dopuszczenie szerokiego katalogu form prowadzenia posiedzeń i głosowania. Przy obecnym rozwoju technologii nie wydaje się, aby fizyczna obecność członka organu podczas posiedzenia była niezbędna dla skutecznego działania. Rozwiązanie to uwzględnia także powszechny w obecnych czasach fakt zamieszkiwania lub przebywania przez osoby pełniące określone funkcje w organie w różnych miejscowościach czy krajach.

Dlatego też projektowane przepisy umożliwiają dopuszczenie w statucie uczestnictwa w posiedzeniach organów przy wykorzystaniu środków komunikacji elektronicznej. Podobnie wyglądać powinna kwestia podejmowania uchwał. Warunkiem jest prawidłowe zawiadomienie o posiedzeniu organu albo głosowaniu na piśmie albo przy wykorzystaniu

środków bezpośredniego porozumiewania się na odległość, a także zapewnienie bezpieczeństwa i właściwa identyfikacja członków danego organu. Istotnym jest bowiem umożliwienie uczestnictwa w podejmowaniu uchwał również członków organów nie mających z różnych względów możliwości osobistego pojawienia się w wyznaczonym miejscu, a także tych, którzy biorą udział w procesie decyzyjnym w sposób zdalny, np. w formie telekonferencji.

Regulacja ta będzie miała praktyczne znaczenie zwłaszcza w kontekście obliczania kworum – do podjęcia uchwały wymagane jest uczestnictwo przynajmniej połowy członków danego organu. Warunek ten zostanie więc spełniony również w przypadku, gdy część głosów zostanie oddana pisemnie albo przy wykorzystaniu środków bezpośredniego porozumiewania się na odległość. Kwestia ta może zostać odmiennie uregulowana w statucie lub regulaminie organu.

Przyjmuje się, że głosowania są jawne, uchwały zapadają bezwzględną większością głosów, a każdemu członkowi przysługuje jeden głos. Podjęte uchwały powinny być uwzględnione w protokole wraz ze wskazaniem uczestników głosowania oraz wyniku głosowania. Uchwały wskazane w statucie mogą być podejmowane przy wykorzystaniu wzorca uchwały udostępnionego w systemie teleinformatycznym, co jest równoważne z formą pisemną.

Co do zasady przewodniczący organu zwołuje posiedzenia lub podejmuje decyzję o głosowaniu na piśmie albo przy wykorzystaniu środków bezpośredniego porozumiewania się na odległość. Ustawa umożliwia również wystąpienie z takim żądaniem przez członka organu.

Oddział 2. Zarząd

Organem prowadzącym sprawę fundacji rodzinnej i reprezentującym ją na zewnątrz jest zarząd. To na tym organie będzie ciążyć odpowiedzialność za faktyczną realizację celów, dla których fundacja rodzinna została utworzona. Będzie więc głównym pośrednikiem między fundacją rodzinną a beneficjentami, informującym i wykonującym ich uprawnienia. Jednocześnie zarząd powinien dbać o płynność finansową oraz wypłacalność zarządzanej osoby prawnej. Projekt ustawy przyznaje również zarządowi kompetencje w przypadku likwidacji fundacji rodzinnej (patrz: Rozdział 10. Rozwiązanie i likwidacja fundacji rodzinnej).

Zarząd może być jedno- albo wieloosobowy. Nie wprowadza się ograniczenia co do

maksymalnej liczby członków tego organu. Jednakże w przypadku składu wieloosobowego organu, beneficjenci pełniący tę funkcję nie mogą posiadać więcej niż połowę głosów. Tym samym, w przypadku gdy organ jest jednoosobowy, jedynym członkiem rady fundacji rodzinnej nie może być beneficjent. Samo dopuszczenie beneficjentów do pełnienia funkcji w organach wydaje się rozwiązaniem korzystnym z tego względu, że to właśnie najbliższe grono fundatora będzie miało, co do zasady, najlepszą wiedzę na temat tego majątku i wartości, jakimi należy się kierować przy jego zarządzaniu. Ograniczenie liczbowe wprowadzono natomiast, aby zredukować negatywny wpływ ewentualnej sprzeczności interesów beneficjenta zasiadającego w organie z interesami pozostałych beneficjentów.

W polskim prawie nie ma ugruntowanej tradycji zasiadania w organach podmiotów zbiorowych osób prawnych¹¹, dlatego funkcję członka zarządu może pełnić wyłącznie osoba fizyczna posiadająca pełną zdolność do czynności prawnych. Kandydat na to stanowisko powinien wyrazić zgodę na pełnienie funkcji w formie pisemnej z podpisem notarialnie poświadczonym.

Co do zasady, statut powinien określać zakres uprawnień i obowiązków członków zarządu, a także zasady jej reprezentacji. Natomiast wewnętrzne zasady działania, jak już zostało wskazane wcześniej, mogą zostać określone w regulaminie organu. Z kolei projektowane przepisy określają ogólne zasady funkcjonowania organu, z tym że we wskazanych przypadkach statut może stanowić inaczej. Tak więc wszyscy członkowie organu są obowiązani i uprawnieni do wspólnego prowadzenia spraw fundacji rodzinnej. Mogą oni reprezentować fundację rodzinną we wszystkich czynnościach sądowych i pozasądowych. Prawo to nie może zostać skutecznie ograniczone wobec osób trzecich. Przyjmuje się, że jeśli nie zostało to ustalone odmiennie w statucie, fundację rodzinną powinno reprezentować dwóch członków zarządu działających łącznie. Składanie oświadczeń i doręczenia pism są skuteczne wobec każdego z członków tego organu.

Ustawa określa trzyletnią kadencję członka zarządu, z tym że statut może stanowić inaczej, i może on być powoływany na kolejne kadencje. W celu zapewnienia kontynuacji funkcjonowania organu proponuje się następujący schemat powoływania i odwoływania członków zarządu. W pierwszej kolejności uprawnienie do przysługuje

¹¹ W naszym prawie możliwe jest już zarządzanie przez osoby prawne funduszami inwestycyjnymi i alternatywnymi funduszami inwestycyjnymi na podstawie przepisów ustawy z dnia 24 maja 2004 r. o funduszach inwestycyjnych zarządzaniu alternatywnymi funduszami inwestycyjnymi (Dz. U. z 2018 r. poz. 1355, z późn. zm.).

fundatorowi. W przypadku jego śmierci, kompetencję taką uzyskuje rada protektorów, jeżeli została ustanowiona. W przeciwnym razie powyższego dokonać może zgromadzenie beneficjentów.

W przypadku tworzenia fundacji rodzinnej w testamencie, fundator będzie musiał wskazać w nim również członków zarządu. Przyjęcie takiego rozwiązania jest niezbędne z tego względu, że po śmierci fundatora to zarząd dokonuje zgłoszenia nowego podmiotu do rejestru. Innymi słowy, fundator w testamencie będzie zobowiązany, oprócz samego oświadczenia o utworzeniu fundacji rodzinnej, wskazać również członków zarządu. Konieczne więc będzie również uzyskanie ich zgody na pełnienie funkcji z podpisem notarialnie poświadczonym. Brak powyższego może prowadzić do nieskutecznego powołania członków organu, a w momencie konieczności wpisu do rejestru fundacji rodzinnych – braku osób uprawnionych do jego dokonania.

Ustawa wskazuje, kiedy wygasa mandat członka zarządu. Będzie to przede wszystkim upływ kadencji, ale też moment odwołania, śmierci lub rezygnacji z pełnienia funkcji. Jeżeli statut nie stanowi inaczej, członek zarządu może być odwołany w każdym czasie. W przypadku jego rezygnacji, zastosowanie będą miały przepisy o wypowiedzeniu zlecenia przez przyjmującego zlecenie.

Przy zawieraniu umów, a także w sporach z członkiem zarządu, fundację rodzinną reprezentuje rada protektorów, a w przypadku jej braku, pełnomocnik powołany uchwałą zgromadzenia beneficjentów. Wyjątek stanowi sytuacja, gdy członkiem zarządu jest beneficjent – w takim przypadku wymagane jest zachowanie formy aktu notarialnego.

Oddział 3. Rada protektorów

Rada protektorów jest, co do zasady, fakultatywnym organem fundacji rodzinnej. Ze względu na konieczność zachowania przejrzystości i uporządkowanego działania fundacji rodzinnej, projekt przewiduje obowiązek ustanowienia rady protektorów w przypadku, gdy liczba beneficjentów przekracza dwadzieścia pięć osób.

Głównym zadaniem rady protektorów jest sprawowanie nadzoru nad działalnością zarządu i jej zgodności z prawem oraz aktami obowiązującymi w fundacji rodzinnej. W tym celu rada protektorów może żądać niezwłocznego przedstawienia jej wszelkich informacji, dokumentów, sprawozdań i wyjaśnień dotyczących działalności fundacji rodzinnej. Zarząd lub inne osoby obowiązane, np. pełnomocnicy, powinny udzielić odpowiednich informacji w ciągu maksymalnie dwóch tygodni, chyba że rada

protektorów wyznaczy dłuższy termin.

Z tego też względu ustawa nie dopuszcza możliwości jednoczesnego pełnienia funkcji członka zarządu i członka rady protektorów. Umożliwienie łączenia obu powyższych funkcji można przyrównać do sytuacji, w której członek zarządu spółki kapitałowej pełniłby jednocześnie funkcje członka rady nadzorczej tej spółki i dokonywał kontroli oraz oceny własnych decyzji.

Statut może wskazać również inne kompetencje dla rady protektorów.

Kwestie pełnienia funkcji w radzie protektorów są analogiczne jak w przypadku zarządu, z tym że kadencja członka tego organu trwa pięć lat. Statut może przewidywać inny okres trwania kadencji, z tym że istotnym jest, by kadencje zarządu i rady protektorów nie pokrywały się. Po śmierci fundatora członków rady protektorów powołuje zgromadzenie beneficjentów.

Oddział 4. Zgromadzenie beneficjentów

W zgromadzeniu beneficjentów będzie mógł wziąć udział każdy beneficjent, któremu w statucie przyznano uprawnienie do uczestnictwa w nim. Decyzja w tym zakresie będzie należeć do fundatora. Ustawa dopuszcza także udział i wykonywanie prawa głosu przez pełnomocnika. W takim przypadku kopię pełnomocnictwa w formie dokumentowej należy dołączyć do protokołu z posiedzenia zgromadzenia beneficjentów.

Zgromadzenie beneficjentów jest organem o charakterze pomocniczym i uzupełniającym. Działa ponadto epizodycznie w przypadku wystąpienia okoliczności faktycznych wymagających podjęcia decyzji przez beneficjentów. Jego zadaniem jest podejmowanie uchwał tylko w konkretnych, ściśle określonych w ustawie bądź statucie sprawach, mających głównie zagwarantować ciągłość działalności fundacji rodzinnej. Nie należy więc przypisywać mu kompetencji przynależnych zgromadzeniu wspólników czy walnego zgromadzenia w spółkach.

Przede wszystkim więc zadaniem zgromadzenia beneficjentów będzie uzupełnianie składu poszczególnych organów i zatwierdzanie sprawozdania finansowego oraz wybór audytora. Jeżeli w fundacji rodzinnej ustanowiono radę protektorów, członków tego organu po śmierci fundatora powołuje właśnie zgromadzenie beneficjentów. Analogiczna sytuacja będzie miała miejsce przy powoływaniu członków zarządu, w przypadku gdy nie została ustanowiona rada protektorów.

W związku z powyższym, w projektowanych przepisach przewidziano m.in. obowiązek

zwołania zgromadzenia beneficjentów przez ostatniego członka zarządu, w przypadku gdy zamierza zrezygnować z pełnienia powierzonej mu funkcji. Działanie to umożliwi powołanie nowych członków organu zarządzającego i dalsze funkcjonowanie fundacji rodzinnej.

W powyższym celu przewidziano również możliwość zwołania zgromadzenia beneficjentów przez każdego beneficjenta.

Statut może przewidywać inne sytuacje, w przypadku których wymagana jest uchwała zgromadzenia beneficjentów, zgodnie z wolą fundatora. Należy jednak podkreślić, że angażowanie zgromadzenia beneficjentów w bieżącą działalność fundacji rodzinnej nie jest celem ustawy.

Oddział 5. Odpowiedzialność członka organu fundacji rodzinnej

W ustawie zaproponowano przepisy dotyczące odpowiedzialności członka organu za nienależyte wykonywanie obowiązków. Przepis ten stanowi ogólną podstawę odpowiedzialności odszkodowawczej wobec fundacji rodzinnej. Członek organu odpowiada za szkodę wyrządzoną fundacji rodzinnej wskutek niewykonania lub nienależytego wykonania spoczywających na nim obowiązków wynikających ze stosunku organizacyjnego łączącego go z fundacją rodzinną, w tym z niedochowania lojalności. Źródłem tych obowiązków może być zarówno ustawa jak i statut. Przepisy te dotyczyć będą głównie osób pełniących funkcje członków zarządu oraz rady protektorów. Dopuszcza się jednak również ponoszenie odpowiedzialności przez beneficjentów uczestniczących w zgromadzeniu beneficjentów, przykładowo w zakresie niedochowania lojalności wobec fundacji rodzinnej, czy też nieuprawnionego udostępniania informacji. Niestaranne wykonywanie obowiązków związanych z członkostwem w danym organie, jeżeli ma charakter zawiniony, będzie prowadzić do odpowiedzialności członka organu za wynikłą stąd szkodę fundacji rodzinnej.

Ciężar wykazania bezprawności działania lub zaniechania członka organu oraz wysokości szkody poniesionej przez fundację rodzinną, a także związek przyczynowo-skutkowy będzie spoczywał na fundacji rodzinnej. Natomiast na członku organu spoczywa ciężar wykazania, że nie ponosi winy i że nie można mu postawić zarzutu uchybienia standardowi starannego i lojalnego wykonywania obowiązków.

W przypadku wyrządzenia szkody przez kilka osób, przepisy przewidują odpowiedzialność solidarną. Fundacja rodzinna może więc skierować swoje roszczenia

wobec każdej z osób odpowiedzialnych za wyrządzoną szkodę, bądź też wszystkich jednocześnie. W tym zakresie będą miały zastosowanie odpowiednie przepisy Kodeksu cywilnego.

Rozdział 8. Audyt

Fundacja rodzinna powinna być poddawana cyklicznej, niezależnej ocenie pod względem prawidłowości, rzetelności oraz zgodności z prawem, celami oraz jej dokumentami działań dotyczących zarządzania mieniem (aktywami).

W terminie trzech miesięcy od zakończenia roku obrotowego fundacji rodzinnej, audytor albo zespół audytorów, wyznaczony przez zgromadzenie beneficjentów będzie dokonywał kontroli. Z kontroli sporządza się raport, który przekazywany będzie zarządowi. Raport, w terminie sześciu miesięcy od zakończenia roku obrotowego, będzie składany do rejestru fundacji rodzinnych.

Wykrycie w trakcie audytu okoliczności i nieprawidłowości zagrażających stanowi aktywów fundacji rodzinnej, obliguje do zawiadomienia niezwłocznie rady protektorów, a jeżeli nie została ustanowiona, beneficjentów oraz rejestru fundacji rodzinnych. Dzięki temu możliwe będzie podjęcie działań korygujących nieprawidłowości albo niwelujących zagrożenie dla stanu aktywów fundacji rodzinnej.

W celu zapewnienia realizacji zadania przez audytora lub zespół audytorów, ustawa przyznaje mu prawo do żądania od zarządu dokumentów fundacji rodzinnej, w tym aktualnej listy beneficjentów.

Rozdział 9. Kontrola sądowa i administracyjna

Osoby związane z działalnością fundacji rodzinnej, a więc fundator, beneficjent lub członek organu fundacji rodzinnej mogą wytoczyć przeciwko fundacji rodzinnej powództwo o uchylenie albo stwierdzenie nieważności uchwały organów fundacji rodzinnej sprzecznej z ustawą, celami fundacji rodzinnej lub jej statutem. Możliwość wytoczenia powództwa jest ograniczona w czasie i może nastąpić w ciągu miesiąca od dnia otrzymania wiadomości o uchwale, jednak nie później niż w terminie sześciu miesięcy od dnia podjęcia uchwały.

W przypadku uwzględnienia powództwa i prawomocnego orzeczenia sądu uchylającego zaskarżoną uchwałę, fundator, a po jego śmierci rada protektorów, jeżeli została ustanowiona, albo zgromadzenie beneficjentów mogą odwołać członków zarządu oraz powołać w to miejsce nowych członków.

Na żądanie organu Krajowej Administracji Skarbowej fundacja rodzinna będzie obowiązana przekazać, w terminie 14 dni od dnia doręczenia żądania, informacje dotyczące listy beneficjentów oraz o spełnionych świadczeniach, w tym ich rodzaju, wysokości i sposobie ich spełnienia. Organ Krajowej Administracji Skarbowej będzie pouczał w treści żądania o odpowiedzialności karnej za niewykonanie obowiązku. Obowiązek ten ma na celu zapewnienie efektywnej oceny prawidłowości rozliczeń podatkowych fundacji rodzinnej.

Rozdział 10. Rozwiązanie i likwidacja fundacji rodzinnej

Ustawa określa okoliczności, w których może dojść do rozwiązania i likwidacji fundacji rodzinnej. Przede wszystkim taką decyzję może podjąć sam fundator, jeżeli utworzył fundację rodzinną w akcie założycielskim. W takim przypadku powinien złożyć fundacji rodzinnej oświadczenie w formie aktu notarialnego o jej rozwiązaniu.

O rozwiązaniu fundacji rodzinnej mogą zdecydować też sąd, zgromadzenie beneficjentów albo zarząd.

Sąd rejestrowy wyda orzeczenie w tej sprawie w przypadku gdy fundacja rodzinna jest zarządzana niezgodnie z jej celem lub interesami beneficjentów.

Zgromadzenie beneficjentów może podjąć uchwałę o rozwiązaniu fundacji rodzinnej, jeśli zmieniła się sytuacja ekonomiczna i dalsze funkcjonowanie fundacji rodzinnej jest niecelowe. W takim przypadku, jeżeli beneficjentem jest osoba małoletnia, na oddanie głosu w przedmiotowym zakresie wymagana jest zgoda sądu opiekuńczego. Uchwała w tym przypadku musi być jednomyślna.

Zarząd może natomiast podjąć uchwałę o rozwiązaniu fundacji rodzinnej wyłącznie w przypadku, gdy zadania fundacji rodzinnej zostały zrealizowane, upłynął przewidziany okres jej funkcjonowania, albo dalsza realizacja celów wskazanych przez fundatora jest niemożliwa lub nadmiernie utrudniona.

Funkcję likwidatorów fundacji rodzinnej będą pełnić członkowie zarządu. Ich zadaniem będzie przede wszystkim zaspokojenie wierzycieli, a następnie przekazanie pozostałego majątku osobom uprawnionym. W pierwszej kolejności mienie to będzie przysługiwało fundatorowi, w przypadku gdy fundacja rodzinna będzie podlegała likwidacji za jego życia. W przeciwnym wypadku mienie powinno być przekazane beneficjentom. W razie ich braku, mienie należy przekazać małżonkowi fundatora, jego krewnym i dzieciom małżonka fundatora powołanym do dziedziczenia. Analogicznie jak w przypadku

przepisów prawa spadkowego, w przypadku braku powyższych osób, uprawnionym do mienia pozostałego po fundacji rodzinnej staje się gmina ostatniego miejsca zamieszkania fundatora, a gdy nie da się jej ustalić albo gdy fundator mieszkał za granicą, mienie należy przekazać Skarbowi Państwa.

Likwidatorzy powinni ogłosić otwarcie likwidacji w Monitorze Sądowym i Gospodarczym oraz wezwać wierzycieli do zgłoszenia wierzytelności w terminie miesiąca od dnia ogłoszenia. W pozostałym zakresie do likwidacji należy odpowiednio stosować przepisy Kodeksu spółek handlowych o likwidacji spółki.

Jak już zostało wspomniane, również sąd rejestrowy może orzec o rozwiązaniu fundacji rodzinnej. Może to nastąpić w przypadku gdy fundacja rodzinna jest zarządzana w sposób sprzeczny z celami wyznaczonymi przez fundatora i interesami beneficjentów. Ponadto ustawa przyznaje sądowi rejestrowemu takie uprawnienie w przypadku, gdy audytor złoży zawiadomienie o nieprawidłowościach zagrażających stanowi aktywów fundacji rodzinnej.

Należy wyraźnie pokreślić, że rozwiązanie fundacji rodzinnej przez sąd powinno być traktowane jako ostateczność i stosowane tylko w wyjątkowych sytuacjach. Fundacja rodzinna, jako podmiot prawa prywatnego, powinna mieć maksymalną swobodę działania i podejmowania decyzji. Kontrola sądowa powinna ograniczać się tylko do niezbędnego zakresu, z uwzględnieniem ochrony beneficjentów i osób trzecich wchodzących w relacje z fundacją rodzinną.

Z uwagi na to, że fundacja rodzinna podlegać będzie wpisowi do Krajowego Rejestru Sądowego, do rozwiązania i likwidacji podmiotu przez sąd zastosowanie będzie miał reżim przewidziany w ustawie z dnia 20 sierpnia 1997 r. o Krajowym Rejestrze Sądowym.

Rozdział 11. Przepis karny

Osoba, która utrudnia lub udaremnia realizację obowiązku przekazania informacji o liście beneficjentów oraz o spełnionych świadczeniach, w tym ich rodzaju, wysokości i sposobie ich realizacji, a także osoba, która będąc uprawnioną do samodzielnego lub łącznie z innymi osobami prowadzenia spraw fundacji rodzinnej i jej reprezentowania nie wykonuje tego obowiązku ma podlegać karze pozbawienia wolności od 6 miesięcy do lat 3.

Rozdział 12. Zmiany w przepisach

Zmiany w ustawie z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny

Zmiany w Kodeksie cywilnym w zakresie prawa spadkowego dotyczą problemu sukcesji przedsiębiorstwa, które nabiera szczególnego znaczenia w kontekście przekazania fundacji rodzinnej przedsiębiorstwa i innych składników majątkowych, zmniejszając wartość spadku. Wobec aktualnych rozwiązań prawa spadkowego jako jedną z przyczyn niepowodzenia sukcesji w firmie rodzinnej wskazuje się konieczność niezwłocznej zapłaty zachowku w formie jednorazowej płatności przez sukcesorów kontynuujących działalność przedsiębiorstwa. Wymagalność roszczenia o zapłatę sumy pieniężnej odpowiadającej wartości lub uzupełniającej zachowek jest spowodowane przez ogłoszenie testamentu.

Wraz z wprowadzeniem do systemu prawa fundacji rodzinnej pojawia się potrzeba przesądzenia w przepisach KC charakteru przekazania mienia fundatora na rzecz fundacji rodzinnej – innymi słowy określenia skutków prawnych, jakie wywoła na gruncie prawa spadkowego transfer majątku do fundacji rodzinnej. Po wprowadzeniu zmiany będzie możliwe doliczanie takich rozporządzeń majątkiem do substratu zachowku.

Do ustalonego stanu czynnego spadku dolicza się, stosownie do przepisów art. 993 i następnym Kodeksu cywilnego, darowizny oraz zapisy windykacyjne dokonane przez spadkodawcę. Co do zasady doliczenie darowizn i zapisów windykacyjnych powoduje zwiększenie zachowku i co za tym idzie – zwiększenie odpowiedzialności zobowiązanych. W związku z prowadzeniem możliwości przekazania majątku na rzecz fundacji rodzinnej, konieczne jest uzupełnienie regulacji Kodeksu cywilnego o wprowadzenie trzeciej kategorii czynności doliczanych do spadku – majątku przekazanego fundacji rodzinnej.

W związku z faktem wprowadzania do polskiego systemu prawnego instytucji fundacji rodzinnej, pojawia się konieczność dokonania modyfikacji w obszarze prawa spadkowego. Proponowane zmiany mają także na celu zapobieżenie ewentualnym nadużyciom, jakie mogłyby się pojawić w sytuacji, gdy cały majątek fundatora (przyszłego spadkodawcy) zostanie przeniesiony na fundację rodzinną. W szczególności chodzi o ryzyko wykorzystania instytucji fundacji rodzinnej do pokrzywdzenia uprawnionych do zachowku.

W tym miejscu pomocne jest krótkie przywołanie zasad doliczania darowizn do spadku

obowiązujących na podstawie KC. Przy kwalifikowaniu darowizn jako doliczanych do spadku na potrzeby ustalenia substratu zachowku posłużono się regulacją negatywną, tzn. wprawdzie w dyspozycji art. 993 KC powiedziano, że do spadku dolicza się darowizny uczynione przez spadkodawcę „stosownie do przepisów poniższych”, jednakże owe przepisy w ogóle nie wspominają o darowiznach podlegających doliczeniu, wręcz przeciwnie ograniczają się do wskazania darowizn wyłączonych z obowiązku doliczania. Z zastosowania takiej techniki legislacyjnej należy wysunąć wniosek, że instytucją doliczania darowizn rządzi niewypowiedziana wprost przez ustawodawcę reguła, że doliczaniu do spadku podlegają wszystkie darowizny nieobjęte wyliczeniem zawartym w dyspozycji przepisu art. 994 KC. Powyższe oznacza, że spadkobiercy oraz osoby uprawnione obowiązani są zaliczyć pomiędzy sobą wszystkie darowizny, niezależnie od okresu ich dokonania, natomiast wyjątki od tej zasady reguluje art. 994 KC.

Na poczet zachowku nie dolicza się darowizn dokonanych przed więcej niż dziesięciu laty na rzecz osób niebędących spadkobiercami ani uprawnionymi do zachowku (art. 994 § 1 KC). *A contrario* należy przyjąć, iż podlegają zaliczeniu darowizny uczynione na rzecz spadkobierców lub uprawnionych do zachowku bez względu na datę ich dokonania.

W sytuacji, gdy nie dokona się proponowanej modyfikacji KC w tym zakresie, transfer majątku przez fundatora (przyszłego spadkodawcę) zostanie zrównany w skutkach z darowizną na rzecz osób niebędących spadkobiercami bądź uprawnionymi do zachowku (art. 994 § 1 KC). Wobec czego transfer dokonany dawniej niż przed 10 laty, nie zostanie doliczony do spadku. Teoretycznie możliwa jest sytuacja, że fundator powoła fundację rodzinną, przenieś na jej rzecz cały majątek, między transferem majątku a otwarciem spadku upłynie 10 lat i w takim stanie faktycznym, uprawnieni do zachowku – a przecież są to bardzo bliskie osoby – nie otrzymają żadnych składników majątku. Projektowana zmiana ma za zadanie zapobiegać takim sytuacjom. Na gruncie normatywnym niniejsza zmiana ma za cel, aby przekazanie majątku przez fundatora do fundacji, zostało doliczane do spadku bez względu na datę jego dokonania.

Konieczne jest ponadto określenie relacji pomiędzy świadczeniami fundacji rodzinnej na rzecz beneficjenta i praw z zachowku.

Zaproponowana zmiana ma na celu wprowadzenie mechanizmu kompensacyjnego w sytuacji, gdy osoba jest beneficjentem fundacji rodzinnej i jednocześnie jest

uprawniona do zachowku. Z racji bycia beneficjentem fundacji rodzinnej, beneficjent będzie pobierał przez ten okres korzyści z majątku. Wobec czego powstaje konieczność zbilansowania otrzymanych pożytków przez beneficjenta w odniesieniu do przysługującego mu prawa do zachowku z tego majątku. Sytuacja ta jest zbliżona do już funkcjonującej zasady w prawie spadkowym, że darowizny uczynione na rzecz spadkobierców lub uprawnionych do zachowku, ulegają doliczaniu do spadku i w konsekwencji obniżają zachowek. W rezultacie przyjęcia proponowanego rozwiązania osoba uprawniona do zachowku uzyska go proporcjonalnie do wysokości otrzymanych świadczeń z racji bycia beneficjentem fundacji rodzinnej. Przyjęte rozwiązanie zachęci przyszłych spadkodawców (fundatorów) do ustanowienia najbliższych członków rodziny, czyli zstępnych, małżonka, beneficjentami fundacji rodzinnej. Powodem dla którego jest to korzystne jest fakt, że przyszły należny zachowek będzie mógł być rozłożony na lata. Uchroni to od konieczności wypłacenia jednorazowo dużej sumy należnej z tego tytułu.

Jak wskazał Sąd Najwyższy w najnowszym orzecznictwie, realizacja roszczeń zachowkowych może zagrażać płynności finansowej przedsiębiorstwa i jego integralności gospodarczej, a w skrajnych przypadkach prowadzić nawet do likwidacji przedsiębiorstwa, wbrew woli spadkodawcy co do losów majątku po jego śmierci¹².

Ustawa przyznaje zobowiązanemu do wypłaty lub uzupełnienia zachowku roszczenie o modyfikację sposobu zapłaty, a także obniżenie należnej uprawnionemu kwoty. Rozwiązanie to nie zmierza do pokrzywdzenia uprawnionego do zachowku. Jego celem jest wyważenie interesów obdarowanych, spadkobierców (zapisobierców windykacyjnych) i uprawnionych do zachowku przy uwzględnieniu potrzeby zapewnienia kontynuacji prowadzonej przy jego wykorzystaniu działalności gospodarczej (por. art. 1038¹ Kodeksu cywilnego wprowadzony ustawą o zarządzie sukcesyjnym przedsiębiorstwem osoby fizycznej i innych ułatwieniach w sukcesji przedsiębiorstw), która jest często nie tylko źródłem utrzymania spadkobierców, ale także pracowników firmy i ich rodzin.

Przepisy polskiego prawa spadkowego były projektowane w okresie, gdy skala prowadzenia działalności gospodarczej w Polsce była nieporównywalna do stanu dzisiejszego. Ustawodawca nie uwzględniał wówczas w wystarczającym stopniu potrzeby zapewnienia kontynuacji prowadzenia przedsiębiorstwa, stanowiącej często źródło

¹² Por. m.in. uchwała Sądu Najwyższego z 17 marca 2017 r., III CZP 110/16.

utrzymania wielu osób. Szczególną ochroną objęte były natomiast gospodarstwa rolne. W szczególności, jeżeli do spadku należy gospodarstwo rolne, ustalenie zachowku następuje z uwzględnieniem odpowiednio art. 216 Kodeksu cywilnego (art. 1082 Kodeksu cywilnego). Oznacza to, że zachówek przysługujący z gospodarstwa rolnego może być obniżony lub rozłożony na raty. Możliwe jest także odroczenie zapłaty zachowku. Tymczasem w przypadku, gdy w skład spadku wchodzi nie gospodarstwo rolne, a przedsiębiorstwo, możliwe jest w zasadzie jedynie rozłożenie zachowku na raty i to pod warunkiem, że:

- dojdzie do porozumienia między uprawnionym i zobowiązanym do zapłaty (ugoda sądowa lub pozasądowa), albo
- zachodzi „szczególnie uzasadniony wypadek” (art. 320 Kodeksu postępowania cywilnego) będący podstawą do rozłożenia zasądzonego świadczenia na raty przez sąd.

Regulacje dotyczące płatności zachowku wymagają dostosowania do obecnej sytuacji społeczno-gospodarczej. Tak rażąca odmienność sytuacji stron w przypadku gospodarstwa rolnego i przedsiębiorstwa nie znajduje uzasadnienia. Proponuje się w związku z tym, aby obowiązanemu do pokrycia albo uzupełnienia zachowku mógł żądać odroczenia terminu płatności lub rozłożenia go na raty, a także jego obniżenia. W każdym z tych przypadków należy uwzględnić:

- 1) typ, wielkość i stan przedsiębiorstwa oraz potrzebę zapewnienia kontynuacji prowadzonej przy jego wykorzystaniu działalności gospodarczej;
- 2) sytuację osobistą i majątkową uprawnionego do zachowku i zobowiązanego do pokrycia lub uzupełnienia zachowku.

Zastrzeżono jednocześnie, że w przypadku rozłożenia na raty zachowku, terminy ich uiszczenia nie mogą łącznie przekraczać pięciu lat. W wypadkach zasługujących na szczególne uwzględnienie sąd, na wniosek zobowiązanego, może natomiast odroczyć termin zapłaty rat już wymagalnych (por. art. 212 § 3 Kodeksu cywilnego). Przepis ten dodatkowo zabezpiecza interesy uprawnionego do zachowku.

Podobnie jak w sytuacjach objętych art. 212 Kodeksu cywilnego (zniesienie współwłasności) i powołanym wyżej art. 1082 Kodeksu cywilnego, w braku porozumienia obowiązanego i uprawnionego, o odroczeniu terminu płatności albo o rozłożeniu na raty jego zapłaty i odsetek czy obniżeniu zachowku rozstrzygałby sąd (w procesie o zapłatę zachowku, a nie w odrębnym postępowaniu). Sąd orzekałby

uwzględniając powyższe okoliczności, po rozważeniu interesów stron.

W przypadku gdy obowiązano do pokrycia zachowku, który otrzymał przedsiębiorstwo, wchodzące zaś w skład tego przedsiębiorstwa składniki zbył odpłatnie przed upływem pięciu lat od chwili jego otrzymania, będzie obowiązany uprawnionemu, któremu przypadł niższy zachówek, wydać – proporcjonalnie do wielkości ich udziałów korzyści uzyskane z obniżenia zachowku. Obowiązek ten nie powstanie, gdy celem zbycia jest zapewnienie racjonalnego prowadzenia tego przedsiębiorstwa. Rozwiązanie to ma na celu zapewnienie pełnej ochrony interesów finansowych uprawnionego.

Ponadto, nie jest jednoznacznie przesądzone czy w obecnym stanie prawnym dopuszczalne jest zawarcie umowy o zrzeczenie się prawa do zachowku. Wprawdzie Sąd Najwyższy twierdząco odpowiedział na to pytanie w uchwale z 17 marca 2017 r., III CZP 110/16, stwierdzając, że zawarcie umowy zrzeczenia się prawa do zachowku jest dopuszczalne na podstawie art. 1048 Kodeksu cywilnego, to nie eliminuje to ryzyka niejednolitej praktyki w tym zakresie (jej przykłady powołano w uchwale). Zgodnie z art. 1047 Kodeksu cywilnego umowy dotyczące spadku są co do zasady niedopuszczalne – z zastrzeżeniem wyjątków wprost przewidzianych w kolejnych przepisach. Obowiązuje zatem zasada zamkniętego katalogu (łac. *numerus clausus*) umów dotyczących dziedziczenia, a ściślej – umów o spadek po osobie żyjącej. Przepisy Kodeksu cywilnego nie przewidują natomiast umowy zrzeczenia się prawa do zachowku wprost.

Proponuje się zatem doprecyzowanie tej kwestii.

Umowa o zrzeczenie się zachowku nie wpływa na sytuację prawną pozostałych spadkobierców, nie pozbawia ich prawa do zachowku, ani nie wpływa na wysokość roszczeń, jakich będą mogli dochodzić. Zrzekający się prawa do zachowku, do którego nie odnosi się art. 992 Kodeksu cywilnego, zgodnie z ogólną regułą z art. 991 Kodeksu cywilnego nakazującą przy oznaczaniu części spadkowej będącej podstawą ustalenia zachowku uwzględnić wszystkich spadkobierców ustawowych, jest brany pod uwagę przy obliczaniu zachowku innych uprawnionych. Ma to ten skutek, że ograniczenie zrzeczenia się tylko do zachowku wyłącza zachówek zrzekającego się, ale nie powoduje pojawienia się nowych uprawnionych do zachowku. Zasadnicza różnica między zrzeczeniem się dziedziczenia, a zrzeczeniem się prawa do zachowku obrazująca jej sens gospodarczy polega na tym, że zrzekający się dziedziczenia nie jest brany pod uwagę przy oznaczaniu części spadkowej, będącej podstawą ustalenia zachowku (art. 992 Kodeksu cywilnego), co powoduje zwiększenie zachowku innych uprawnionych.

Jak podkreślił Sąd Najwyższy w powołanej wyżej uchwale, umowa o zrzeczeniu się prawa do zachowku zwiększa swobodę testowania przyszłego spadkodawcy o wartość zachowku, a jednocześnie zmniejsza obciążenie spadku długiem o pokrycie roszczeń o zachówek. Ma to szczególne znaczenie przy planowaniu sukcesji pokoleniowej w przedsiębiorstwie, gdzie realizacja roszczeń zachowkowych może zagrozić płynności finansowej przedsiębiorstwa i jego integralności gospodarczej, a w skrajnych przypadkach prowadzić do likwidacji przedsiębiorstwa, wbrew woli spadkodawcy co do losów majątku po jego śmierci. Umowy takie są przy tym instrumentem pozwalającym zminimalizować, czy też w ogóle wyeliminować spory co do sukcesji powstające w praktyce po śmierci spadkodawcy.

Umowa o zrzeczenie się prawa do zachowku „mieści się” w ramach ogólnej instytucji prawnej zrzeczenia się dziedziczenia, co pozwala zachować potwierdzający charakter noweli, aktualność dotychczasowych stanowisk literatury oraz orzecznictwa.

Zmiana bazuje na dorobku przedwojennej rodzimej cywilistyki (art. 10 dekretu z dnia 8 października 1946 r. – Prawo spadkowe¹³).

W literaturze polskiej zaproponowano przy monograficznym omawianiu umowy o zrzeczenie się dziedziczenia, w ramach rozbudowanych propozycji *de lege ferenda*, aby wyraźnie wskazać dopuszczalność umowy ograniczonej do zrzeczenia prawa do zachowku właśnie w bliski postulowanemu sposób¹⁴.

W projekcie proponuje się także wyraźne przesądzić, że możliwe jest zrzeczenie się „na rzecz innej osoby”, rozumiane nie jako bezpośrednie przysporzenie objętego zrzeczeniem udziału spadkowego czy prawa do zachowku osobie beneficjenta, lecz jako uzależnienie skuteczności dokonanej renuncjacji od tego, że faktycznie do spadkobrania dojdą określone osoby. Przykładowo, zrzekający się zstępny spadkodawcy może zastrzec, że chce, aby jego zrzeczenie było skuteczne, jeśli spadkobiercą będzie inny zstępny, ale już nie gdy powołana zostanie osoba spoza tego kręgu. Wyraźne wskazanie takiej możliwości będzie przydatne przede wszystkim, gdy zrzeczenie się następuje w ramach rodzinnego porozumienia co do dalszego prowadzenia przedsiębiorstwa rodzinnego przez jedno z dzieci przyszłego spadkodawcy albo przeniesienia udziałów w spółce do fundacji rodzinnej. Rozwiązanie to służy

¹³ Dz. U. poz. 328.

¹⁴ G. Wołak, *Umowa zrzeczenia się dziedziczenia w polskim prawie cywilnym*, Warszawa Wolters Kluwer 2016, s. 418-419, zaproponował, aby właśnie w ramach ogólnego artykułu o zrzeczeniu się dziedziczenia ująć § 4 stanowiący „Przedmiotem zrzeczenia może być prawo do zachowku albo jego część”.

zrównoważeniu spadkodawcy swobody z ochroną osób mu najbliższych, które w praktyce, jeśli zrzekają się dziedziczenia czy prawa do zachowku, to czynią tak z reguły kierując się chęcią nie obciążania roszczeniami o zachowek czy spłaty spadkowe konkretnych bliskich im osób – rodzeństwa, rodzica itp. Obecnie możliwość ukształtowania umowy w ten sposób, jak i w ogóle co do dopuszczalności jej zawarcia pod warunkiem, mimo przeważającego stanowiska doktryny, budzi wątpliwości. Podstawą argumentacji przeciwników dopuszczalności tak zakreślonej konstrukcji jest, podobnie zresztą jak było w przypadku umowy o zrzeczenie się prawa do zachowku, brak powtórzenia w Kodeksie cywilnym przepisu odpowiadającego dawnemu art. 13 Prawa spadkowego, który brzmiał: „Zrzeczenie się prawa do dziedziczenia na korzyść innej osoby uważa się w razie wątpliwości za zrzeczenie się pod warunkiem, że ta osoba będzie dziedziczyć”.

Przyjęcie takiej normy co do zasady potwierdziłoby dotychczasowe poglądy i postulaty doktryny.

Zmiany w ustawie z dnia 28 lipca 1983 r. o podatku od spadków i darowizn

Zaproponowane w projekcie rozwiązania w zakresie podatku od spadków i darowizn oparte są na założeniu, że sposób opodatkowania nabycia świadczeń fundacji rodzinnych powinien respektować zasadę nieopodatkowywania nabycia przez najbliższych spokrewnionych z fundatorem członków jego rodziny. Osiągnięcie tego skutku możliwe będzie przez ustanowienie zwolnienia z podatku tej części świadczeń przekazywanych osobom najbliższym fundatorowi, która zostanie sfinansowana z mienia wniesionego przez niego do fundacji. Zwolnienie dotyczyć będzie również nabycia przez te osoby mienia po likwidacji fundacji rodzinnej oraz jego zwrotu fundatorowi. Pozostała część świadczeń na rzecz beneficjentów będzie opodatkowana stawką podatku 19%. Jednolita stawka podatku ma uprościć pobór podatku przez fundację rodzinną działającą jako płatnik podatku od spadków i darowizn z tytułu przekazywanych świadczeń.

Takie założenia wymagają uwzględnienia w ustawie o podatku od spadków i darowizn specyfiki działalności oraz sposobu zorganizowania fundacji rodzinnej.

Zakres przedmiotowy opodatkowania, określony w ustawie o podatku od spadków i darowizn, poszerzony zostanie o katalog świadczeń z fundacji rodzinnej. Opodatkowaniu podlegać będą świadczenia fundacji rodzinnej na rzecz jej beneficjentów, nabyte przez nich mienie likwidowanej fundacji oraz nabycie takiego mienia przez fundatora. Wyliczenie świadczeń fundacji podlegających podatkowi od spadków

i darowizn ma na celu precyzyjne określenie zakresu opodatkowania nabyć przez beneficjentów i fundatorów. Podatkiem nie będą więc objęte inne przysporzenia. Przepisy będą stosowane niezależnie od miejsca zamieszkania (pobytu) nabywcy i posiadanego obywatelstwa.

Dostosowany zostanie także przepis art. 4 ust. 4 ustawy o podatku od spadków i darowizn, przez objęcie zwolnieniem od podatku na podstawie art. 4c tej ustawy, na tych samych zasadach, co dotychczasowych zwolnień od podatku, nabywców posiadających obywatelstwo polskie lub obywatelstwo jednego z państw członkowskich Unii Europejskiej lub państw członkowskich Europejskiego Porozumienia o Wolnym Handlu (EFTA) - stron umowy o Europejskim Obszarze Gospodarczym lub posiadający miejsce zamieszkania na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej lub terytorium takiego państwa.

W obowiązującym stanie prawnym skorzystanie z całkowitego zwolnienia przez najbliższych jest uzależnione od zgłoszenia nabycia własności rzeczy lub praw majątkowych właściwemu naczelnikowi urzędu skarbowego w przewidzianym terminie, a w przypadku środków pieniężnych również właściwego udokumentowania ich otrzymania. Dodanie do ustawy art. 4c umożliwi objęcie tożsamym zwolnieniem świadczeń przekazywanych przez fundacje rodzinne osobom najbliższym względem fundatora. Warunkiem zwolnienia będzie jedynie pochodzenie świadczenia z mienia wniesionego do fundacji przez fundatora. Podkreślenia wymaga, że ze zwolnienia korzystać będą nie tylko te świadczenia, których źródłem sfinansowania jest majątek bezpośrednio wniesiony przez fundatora do fundacji rodzinnej, ale także te, które pochodzą z mienia nabytego w zamian za wniesione przez fundatora składniki majątku oraz dochody uzyskane z tych źródeł bądź nabyte za nie składniki mienia. Takie rozwiązanie ma zapewnić neutralność projektowanych przepisów w zakresie obciążenia najbliższych członków rodziny fundatora podatkiem od spadków i darowizn, w stosunku do przepisów obecnie obowiązujących w tym zakresie.

Brak obowiązku zgłoszenia oraz udokumentowania otrzymania środków pieniężnych, analogicznie do rozwiązań przyjętych w odniesieniu do zwolnienia nabycia przez członków najbliższej rodziny na podstawie innych tytułów wymienionych w ustawie, wynika z uczynienia fundacji rodzinnej płatnikiem z tytułu świadczeń przez nią przekazywanych i związanych z tym obowiązków rejestracyjnych. W przypadku uchybień będzie ona zaś odpowiedzialna za niewłaściwe wykonanie

ciążącego na niej obowiązku płatnika. Transparentność transferów pieniężnych między fundacją rodzinną a beneficjentem zostanie zapewniona dzięki obowiązkowi dokonywania lub przyjmowania płatności związanych z wykonywaną działalnością fundacji rodzinnej za pośrednictwem rachunku płatniczego fundacji rodzinnej.

Jeżeli fundacja jest ustanowiona przez więcej niż jednego fundatora, z racji wymogu najbliższego pokrewieństwa, dla praktyki stosowania zwolnienia przyjmuje się, że nabycie następuje od każdego z fundatorów odrębnie. Pozwoli to na objęcie zwolnieniem jedynie części świadczenia przypadającej od najbliżej spokrewnionej fundatora (z jego majątku „fundacyjnego”). Zwolnienie nie będzie miało zastosowania do świadczeń od innych fundatorów. Zwolnienie to będzie miało również zastosowanie w przypadku zwrotu fundatorowi mienia likwidowanej fundacji rodzinnej.

W art. 5 ustawy o podatku od spadków i darowizn uzupełniono katalog podatników o nabywcę świadczeń fundacji rodzinnej. W art. 6 tej ustawy natomiast określono moment powstania obowiązku podatkowego od nabycia świadczenia przez wskazanie, że powstaje on z chwilą spełnienia świadczenia.

Ustawa o podatku od spadków i darowizn zawiera regulacje, na podstawie których ustala się podstawę opodatkowania przy nabyciu rzeczy i praw majątkowych. Dodany w art. 8 tej ustawy przepis ust. 5a pozwoli na określenie jej w przypadku świadczeń fundacji innych niż rzeczy lub prawa majątkowe. W tym zakresie proponuje się stosowanie zasad funkcjonujących na gruncie przepisów o podatku dochodowym od osób fizycznych.

W projektowanym art. 9 wyłączono w odniesieniu do świadczeń fundacji rodzinnej stosowanie przepisów dotyczących kwot wolnych od podatku (uzależnionych od stopnia pokrewieństwa) oraz kumulacji wartości nabytych świadczeń od tej samej osoby w ciągu 5 lat, jak ma to miejsce w przypadku obliczania wysokości podatku od spadków i darowizn na podstawie dotychczasowych tytułów skutkujących powstaniem obowiązku podatkowego w tym podatku. Nie znajdą także zastosowania regulacje w zakresie grup podatkowych oraz zwolnienia kwot przeznaczonych na zaspokojenie potrzeb mieszkaniowych.

Na podstawie zmiany w art. 15 ustawy o podatku dochodowym od osób fizycznych świadczenia fundacji będą podlegały opodatkowaniu stawką w wysokości 19% podstawy opodatkowania.

Dodanie art. 18a do ustawy o podatku od spadków i darowizn umożliwi ustanowienie fundacji rodzinnej płatnikiem podatku od spadków i darowizn. Przekazanie świadczenia będzie wiązało się dla płatnika z obowiązkiem obliczenia i pobrania należnego podatku od spadków i darowizn z chwilą spełnienia świadczenia. W dalszej kolejności będzie on zobowiązany do wpłacenia pobranego podatku na rachunek urzędu skarbowego, przy pomocy którego naczelnik urzędu skarbowego właściwy ze względu na siedzibę płatnika wykonuje swoje zadania. Do 7 dnia miesiąca następującego po miesiącu, w którym pobrano podatek złoży on deklarację o wysokości pobranego i wpłaconego podatku, w tym informację o kwocie podatku należnego poszczególnym gminom. Informacja ta umożliwi dystrybucję dochodów do gmin będących beneficjentami tych dochodów.

Płatnik będzie również zobowiązany do ewidencjonowania wniesionego mienia przez fundatora do fundacji rodzinnej, dochodów z tego mienia, a także wszelkich nabytych lub uzyskanych w zamian za nie mienia i dochodów. W przypadku bowiem całkowitego zwolnienia z podatku wymagane jest powiązanie świadczeń z wniesionym przez fundatora mieniem. Wymóg ten umożliwi więc określenie zasadności zwolnienia świadczeń na rzecz osób najbliższych fundatorowi oraz kontrolę wywiązywania się z nałożonych obowiązków przez organy administracji skarbowej.

Służyć temu będzie również prowadzona przez płatnika ewidencja świadczeń. Będzie ona sporządzana odrębnie dla każdego beneficjenta, co umożliwi kontrolę poprawności wywiązywania się płatnika z jego obowiązków również przez pryzmat uprawnionego do skorzystania ze zwolnienia podatnika.

Płatnik będzie prowadził rejestr podatku i we wskazanym wyżej terminie przekazywał naczelnikowi urzędu skarbowego informację zawierającą dane dotyczące czynności prawnych, w tym czynności zwolnionych od podatku wraz z podstawą prawną ich zwolnienia. Na podstawie tych informacji organ administracji skarbowej na bieżąco będzie mógł weryfikować poprawność wywiązywania się płatnika z powierzonych mu obowiązków. Rejestr podatku, ewidencja świadczeń fundacji rodzinnej oraz ewidencja mienia prowadzone będą w postaci elektronicznej.

Przepis ten stanowić będzie również podstawę dla ministra właściwego do spraw finansów publicznych do określenia, w drodze rozporządzenia, technicznych aspektów wykonywania obowiązków płatnika w celu zapewnienia możliwości prawidłowego obliczenia podatku, sprawnego jego poboru, jak również zmniejszenia kosztów prowadzenia postępowań podatkowych.

Zmiany w ustawie z dnia 26 lipca 1991 r. o podatku dochodowym od osób fizycznych

Zmiany w ustawie o podatku dochodowym od osób fizycznych (PIT) mają charakter uzupełniający do przepisów ustawy o fundacji rodzinnej w odniesieniu do skutków podatkowych w podatku dochodowym od osób fizycznych.

W dodawanym w art. 21 w ust. 1 pkt 105a ustawy PIT zwalnia się od podatku dochód uzyskany ze zbycia udziałów w spółce kapitałowej, udziałów w spółdzielni, papierów wartościowych oraz tytułów uczestnictwa w funduszach kapitałowych, które zostały otrzymane przez jej beneficjenta lub fundatora z fundacji rodzinnej, w części odpowiadającej kwocie zapłaconego podatku od spadków i darowizn przypadającej na te udziały, papiery wartościowe oraz tytuły uczestnictwa.

Zmiany w ustawie z dnia 15 lutego 1992 r. o podatku dochodowym od osób prawnych

Fundacja rodzinna oraz fundacja rodzinna w organizacji będą podatkami podatku dochodowego od osób prawnych (CIT).

Na podstawie dodawanego w art. 9 CIT ust. 1c fundacja rodzinna będzie obowiązana w prowadzonej ewidencji rachunkowej wyodrębnić rzeczy, prawa majątkowe oraz środki pieniężne otrzymane od każdego z fundatorów ze wskazaniem tych fundatorów, oraz prowadzić ewidencję rachunkową w sposób zapewniający ustalenie przychodów, kosztów uzyskania przychodów i dochodu (straty) pochodzących z rzeczy, praw majątkowych oraz środków pieniężnych pochodzących od każdego z fundatorów z podziałem na fundatorów, a także prowadzić ewidencję rachunkową w sposób zapewniający ustalenie fundatora od którego pochodzą środki przeznaczone na świadczenia przekazywane beneficjentowi a także fundatorowi.

Do przychodów fundacji rodzinnej nie będą zaliczane przychody otrzymane przez fundację rodzinną od fundatora przeznaczone na realizację celów tej fundacji oraz fundusz operatywny (dodawany w art. 12 w ust. 4 pkt 4b CIT).

Za wartość początkową środków trwałych oraz wartości niematerialnych i prawnych fundacji rodzinnej będą uważane w razie ich otrzymania przez fundację rodzinną od fundatora: wartość początkowa wynikająca z prowadzonej przez fundatora ewidencji, od której dokonywane były odpisy amortyzacyjne – jeżeli środki te lub wartości były przez fundatora amortyzowane, oraz wydatki poniesione przez fundatora na nabycie lub wytworzenie składników majątku, niezaliczone do kosztów uzyskania przychodów

w jakiegokolwiek formie – jeżeli składniki te nie były amortyzowane, a także wartość określona zgodnie z art. 14 CIT – jeżeli ustalenie wydatków na nabycie lub wytworzenie składników majątkowych przez fundatora, jest niemożliwe i te składniki majątku nie były wykorzystywane przez fundatora w prowadzonej działalności gospodarczej, z wyłączeniem wartości niematerialnych i prawnych wytworzonych przez fundatora we własnym zakresie (dodawany w art. 16g w ust. 1 pkt 4d CIT). Przy czym w przypadku wartości amortyzowanych przez fundatora, fundacja rodzinna będzie dokonywać odpisów amortyzacyjnych z uwzględnieniem dotychczasowej wysokości odpisów oraz kontynuować metodę amortyzacji przyjętą przez fundatora, z uwzględnieniem art. 16i ust. 2-7 CIT (dodawany w art. 16h ust. 3f CIT).

Do fundacji rodzinnych nie będzie stosowane zwolnienie od podatku dochodów podmiotów, których celem statutowym jest działalność naukowa, naukowo-techniczna, oświatowa, w tym również polegająca na kształceniu studentów, kulturalna, w zakresie kultury fizycznej i sportu, ochrony środowiska, wspierania inicjatyw społecznych na rzecz budowy dróg i sieci telekomunikacyjnej na wsi oraz zaopatrzenia wsi w wodę, dobroczynności, ochrony zdrowia i pomocy społecznej, rehabilitacji zawodowej i społecznej inwalidów oraz kultu religijnego – w części przeznaczony na te cele (dodawany w art. 17 w ust. 1c pkt 4 CIT).

Fundacja rodzinna (podobnie jak grupy kapitałowe) nie będzie mogła korzystać z tzw. „małego CIT” (zmieniany art. 19 ust. 1b CIT).

Zmiany w ustawie z dnia 20 sierpnia 1997 r. o Krajowym Rejestrze Sądowym

Zmiany w przedmiotowej ustawie są wynikiem propozycji utworzenia nowego rejestru w ramach Krajowego Rejestru Sądowego, tj. rejestru fundacji rodzinnych.

Należy podkreślić, że fundacja rodzinna nie będzie miała możliwości prowadzenia działalności gospodarczej, dlatego wykluczono możliwość wpisywania tych podmiotów do rejestru przedsiębiorców.

Koniecznym jest również dostateczne odróżnienie fundacji rodzinnej od innych fundacji i organizacji pożytku publicznego. Fundacja rodzinna ma działać w celu realizacji prywatnych zamierzeń fundatora, takich jak zapewnienie środków utrzymania dla jego rodziny lub konsolidacja majątku i przedsięwzięć inwestycyjnych. Dlatego też nie jest właściwe umieszczenie fundacji rodzinnych w rejestrze stowarzyszeń, innych organizacji społecznych i zawodowych, fundacji oraz samodzielnych publicznych

zakładów opieki zdrowotnej.

W projektowanych przepisach wprowadzono delegację ustawową dla Ministra Sprawiedliwości, by w drodze rozporządzenia, w porozumieniu z ministrem właściwym do spraw gospodarki określił sposób prowadzenia rejestru fundacji rodzinnych oraz szczegółowy tryb postępowania w sprawach o wpis do rejestru fundacji rodzinnych.

Podobnie jak w przypadku innych osób prawnych, konieczna będzie rejestracja nowego podmiotu w odpowiednim rejestrze. Jednym z wymogów utworzenia fundacji rodzinnej będzie więc dokonanie wpisu w Krajowym Rejestrze Sądowym – w rejestrze fundacji rodzinnych. Dokonanie wpisu do rejestru będzie skutkowało nabyciem osobowości prawnej przez fundację rodzinną. Dane fundacji rodzinnej oraz zakres jej działalności pozostaną jawne (na zasadach analogicznych do aktualnie działających podmiotów wpisanych do KRS).

Obowiązek zgłoszenia do właściwego rejestru będzie spoczywał na fundatorze. Natomiast w przypadku, gdy fundator zawrze wolę utworzenia fundacji w testamencie, wpisu do rejestru dokona zarząd, składając wniosek zawierający podpisy wszystkich członków tego organu.

Do rejestru będą wpisywane przede wszystkim podstawowe dane nowego podmiotu, takie jak nazwa, siedziba, adres, a także wysokość funduszu operatywnego, dane członków organów, a także wskazanie czasu trwania fundacji, jeżeli jest ograniczony.

Do zgłoszenia należy dołączyć akt notarialny, na podstawie którego utworzono fundację rodzinną, tj. akt założycielski albo testament, a także jej statut. Jeżeli skład organów nowego podmiotu nie wynika ze statutu, koniecznym jest również załączenie dokumentu potwierdzającego jego ustanowienie, skład osobowy oraz zgody na pełnienie funkcji z podpisem notarialnie poświadczonym. Ponadto fundator, a w przypadku utworzenia fundacji rodzinnej w testamencie członkowie zarządu, powinni załączyć oświadczenie o wysokości wniesionego funduszu operatywnego.

Wskazane informacje, a także wzmianka o złożonym rocznym sprawozdaniu finansowym fundacji rodzinnej oraz rocznym raporcie w zakresie zarządzania aktywami fundacji rodzinnej oraz ich użytkowania pod kątem prawidłowości, rzetelności oraz zgodności z prawem, celami oraz dokumentami fundacji rodzinnej, podlegają wpisowi do rejestru fundacji rodzinnej.

Dane w rejestrze powinny być aktualne, dlatego późniejsze zmiany tych danych

oraz zmiany w statucie podlegają niezwłocznemu zgłoszeniu do rejestru fundacji rodzinnych.

W projektowanych przepisach ustawy o fundacji rodzinnej przewidziano możliwość rozwiązania tej instytucji przez sąd rejestrowy, stąd niezbędna jest również zmiana przepisów ustawy o Krajowym Rejestrze Sądowym w tym zakresie. Zgodnie z przedstawioną propozycją, sąd rejestrowy będzie wszczynał z urzędu postępowanie o rozwiązanie fundacji rodzinnej bez przeprowadzenia postępowania likwidacyjnego, w przypadku gdy nie podjęto uchwały o jej rozwiązaniu, mimo zaistnienia odpowiednich przesłanek.

Zmiana w ustawie z dnia 29 sierpnia 1997 r. - Ordynacja podatkowa

W Ordynacji podatkowej zostanie dodany przepis art. 117e, zgodnie z którym fundacja będzie odpowiadać całym swoim majątkiem solidarnie z fundatorem za zaległości podatkowe tego fundatora powstałe przed utworzeniem fundacji rodzinnej, przy czym zakres tej odpowiedzialności będzie ograniczony do wartości majątku wniesionego przez tego fundatora do fundacji rodzinnej.

Zmiany w ustawie z dnia 13 listopada 2003 r. o dochodach jednostek samorządu terytorialnego

Przepis ma charakter wynikowy. Art. 15 ww. ustawy określa sposób dystrybucji dochodów gmin z tytułu podatku od spadków i darowizn. Określenie nowego przedmiotu opodatkowania, w postaci nieodpłatnego nabycia świadczeń przez osoby fizyczne od fundacji rodzinnej, w tym mienia po jej likwidacji, wymaga wskazania adresata wpływów z podatku od spadków i darowizn z tego tytułu. Dochody te będą przekazywane na rachunek budżetu gminy, na obszarze której w chwili powstania obowiązku podatkowego ma miejsce zamieszkania nabywca, a jeżeli nabywca nie ma miejsca zamieszkania w kraju – na rachunek budżetu gminy, właściwej ze względu na siedzibę fundacji rodzinnej.

Zmiany w ustawie z dnia 1 marca 2018 r. o przeciwdziałaniu praniu pieniędzy oraz finansowaniu terroryzmu

Zmiany polegające na dodaniu w art. 2 w ust. 2 w pkt 1 lit. b oraz pkt 24 ustawy o przeciwdziałaniu praniu pieniędzy oraz finansowaniu terroryzmu (ustawa o p.p.p.f.t.) są wynikiem wprowadzenia do polskiego porządku prawnego fundacji rodzinnej, która przez pryzmat europejskich przepisów o przeciwdziałaniu praniu pieniędzy

oraz finansowaniu terroryzmu (dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2015/849 z dnia 20 maja 2015 r. w sprawie zapobiegania wykorzystywaniu systemu finansowego do prania pieniędzy lub finansowania terroryzmu, zmieniająca rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 648/2012 i uchylająca dyrektywę Parlamentu Europejskiego i Rady 2005/60/WE oraz dyrektywę Komisji 2006/70/WE w brzmieniu nadanym jej przez dyrektywę Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2018/843 z dnia 30 maja 2018 r. zmieniającą dyrektywę (UE) 2015/849 w sprawie zapobiegania wykorzystywaniu systemu finansowego do prania pieniędzy lub finansowania terroryzmu oraz zmieniającą dyrektywy 2009/138/WE i 2013/36/UE (Dz. Urz. L 156 z 19.06.2018, str. 43) powinna być kwalifikowana jako „porozumienie prawne o strukturze zbliżonej do trustu”. Dotychczas w polskim porządku prawnym nie funkcjonowały tego rodzaju podmioty, wskutek czego zawarta w art. 2 ust. 2 pkt 24 ustawy o p.p.p.f.t. definicja „trustu” odwoływała się do podmiotów regulowanych przepisami prawa obcego. Wprowadzenie do polskiego porządku prawnego fundacji rodzinnej skutkowało koniecznością dokonania przedmiotowej zmiany definicji trustu. Dzięki temu przepisy ustawy o p.p.p.f.t. dotyczące trustów znajdą zastosowanie również do fundacji rodzinnej. Zmiana definicji beneficjenta rzeczywistego zawartej art. 2 w ust. 2 lit. b ustawy o p.p.p.f.t. jest zmianą o charakterze doprecyzowującym i ma na celu ułatwienie wykonania obowiązków związanych z identyfikacją beneficjentów rzeczywistych fundacji rodzinnej.

Reguła wydatkowa

W projekcie ustawy przewidziano regułę wydatkową wskazującą maksymalny limit wydatków z budżetu państwa na wykonywanie zadań związanych z prowadzeniem i funkcjonowaniem nowej instytucji w polskim systemie prawnym. Organem odpowiedzialnym za monitorowanie i ocenę wykorzystania limitu wydatków na koniec każdego kwartału, a także, w razie konieczności, wdrożenie mechanizmu korygującego, będzie Minister Sprawiedliwości.

Rozdział 13. Przepis końcowy

Ustawa mogłaby wejść w życie z dniem 1 stycznia 2022 r. Proponowany termin wejścia w życie ustawy uwzględnia konieczność dostosowania Krajowego Rejestru Sądowego do nowych zadań wynikających z dodania rejestru fundacji rodzinnych.

3. Skutki społeczno-gospodarcze

Wprowadzenie nowej instytucji, jaką będzie fundacja rodzinna, umożliwi wielopokoleniową sukcesję przedsiębiorstw, których zyski zapewniają środki utrzymania rodziny i innych osób bliskich fundatorowi, oraz pozwoli na zachowanie własności składników majątkowych, zgodnie z wolą fundatora. Ponadto, fundacje rodzinne będą stanowiły możliwość do pozostawienia kapitału w kraju i reinwestowania go w krajową gospodarkę. Nowa instytucja pozwoli również fundatorowi ustalić zasady dysponowania majątkiem, np.: umożliwi funkcjonowanie przedsiębiorstwa w dotychczasowej formie przy jednoczesnym zabezpieczeniu finansowym bliskich. W dłuższej perspektywie można założyć, że tworzenie fundacji rodzinnych przyczyni się do wypracowania standardów zarządzania i gospodarowania majątkiem oraz rozdzielenia sfer działalności gospodarczej od sfery życia rodzinnego (prywatnego).

4. Realizacja art. 66 Prawa przedsiębiorców oraz ocena przewidywanego wpływu projektu ustawy na działalność mikroprzedsiębiorców oraz małych i średnich przedsiębiorców

Do niniejszego projektu ustawy nie będzie miał zastosowania art. 66 ustawy z dnia 6 marca 2018 r. – Prawo przedsiębiorców (Dz. U. z 2019 r. poz. 1292, z późn. zm.), w kontekście mikro- i małych przedsiębiorców.

Projekt będzie natomiast oddziaływał na dużych i średnich przedsiębiorców, poprzez ułatwienie im sukcesji oraz zapewnienie ciągłości funkcjonowania podmiotu gospodarczego przy jednoczesnym zachowaniu ciągłości właścicielskiej. Może przyczynić się również do zapewnienia trwałości relacji między podmiotami gospodarczymi.

Wprowadzenie do systemu prawnego nowej osoby prawnej wymaga licznych zmian legislacyjnych. Osiągnięcie zamierzonego celu niemożliwe jest więc drogą inną niż ustawowa.

5. Pozostałe kwestie

Projekt ustawy nie zawiera przepisów technicznych, w rozumieniu rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 23 grudnia 2002 r. w sprawie sposobu funkcjonowania krajowego systemu notyfikacji norm i aktów prawnych (Dz. U. poz. 2039, z późn. zm.), w związku z tym nie podlega notyfikacji.

Projekt ustawy nie wymaga uzyskania opinii, dokonania powiadomienia, konsultacji albo uzgodnienia z właściwym organami i instytucjami Unii Europejskiej, w tym z Europejskim Bankiem Centralnym, o czym mowa w § 39 uchwały nr 190 Rady Ministrów z dnia 29 października 2013 r. – Regulamin pracy Rady Ministrów (M.P. z 2016 r. poz. 1006, z późn. zm.).

Projektowana regulacja jest zgodna z prawem Unii Europejskiej.

Stosownie do art. 5 ustawy z dnia 7 lipca 2005 r. o działalności lobbingsowej w procesie stanowienia prawa (Dz. U. z 2017 r. poz. 248) w związku z § 52 ust. 1 Regulaminu pracy Rady Ministrów projekt ustawy zostanie udostępniony w Biuletynie Informacji Publicznej na stronie podmiotowej Rządowego Centrum Legislacji, w serwisie Rządowy Proces Legislacyjny.

Projekt został wpisany do wykazu prac legislacyjnych i programowych Rady Ministrów pod numerem UD172.

Zgodnie z uchwałą nr 20 Rady Ministrów z 18 lutego 2014 r. w sprawie zaleceń ujednoczenia terminów wejścia w życie niektórych aktów normatywnych (M.P. poz. 205), planuje się, że ustawa wejdzie w życie z dniem 1 stycznia 2022 r.